



TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI  
Fakulta přírodovědně-humanitní  
a pedagogická



# Pozitiva a negativa institucionalizované péče o dítě ve věku 2 - 6 let.

## Bakalářská práce

*Studijní program:* B7505 – Vychovatelství  
*Studijní obor:* 7505R004 – Pedagogika volného času

*Autor práce:* **Barbora Kladivová**  
*Vedoucí práce:* PhDr. Simona Kiryková, Ph.D.



## ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Barbora Kladivová**  
Osobní číslo: **P14000213**  
Studijní program: **B7505 Vychovatelství**  
Studijní obor: **Pedagogika volného času**  
Název tématu: **Pozitiva a negativa institucionalizované péče o dítě ve věku 2 - 6 let.**  
Zadávací katedra: **Katedra pedagogiky a psychologie**

### Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

#### Cíl:

1. Na vybraném vzorku respondentů ověřit prospěšnost pozdějšího nástupu do MŠ.
2. Zdůraznit důležitost výchovy v rodině prvních letech života dítěte.
3. Představit hodnoty křesťanských mateřských center (asociace Comeniana).

#### Metody:

1. Kvalitativní šetření
2. Rozhovory s rodiči dětí předškolního věku.
3. Rozhovor s poradenským psychologem.



Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

- DOBSON, J. a MĚŘÍNSKÁ, A., 1995. Výchova dětí. Vyd. 1. Brno: Nová naděje. ISBN 80-90-17-26-4-4.
- EINON, D., 2007. Naše dítě: rozvoj osobnosti. Vyd. 2. Praha: Fragment. ISBN 978-80-253-0534-8.
- HAŠKOVÁ, H., SAXONBERG S. a MUDRÁK, J., 2012. Péče o nejmenší: boření mýtů. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR. ISBN 978-80-7419-114-5.
- HEIDBRINK, H., 1997. Psychologie morálního vývoje. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 80-7178-154-1.
- KOMENSKÝ, J. A., 2007. Informatorium školy mateřské. Vyd. v nakl. Academia 2., Praha: Academia. ISBN 978-80-200-1451-1.
- MATĚJČEK, Z. a LANGMEIER, J., 2011. Psychická deprivace v dětství. Vyd. 4., dopl., v nakl. Karolinum 1. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1983-5.
- MATĚJČEK, Z., 2013. Co, kdy a jak ve výchově dětí. Vyd. 6. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0519-7.
- PREKOP, J., 2000. Malý tyran: co vlastně děti potřebují. 4. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-485-0.
- ŘÍČAN, P. a VÁGNEROVÁ, M., 1991. Dětská klinická psychologie. 1. vyd. Praha: Avicenum. ISBN 80-201-0131-4.
- ŠPAÑHELOVÁ, I., 2008. Průvodce dětským světem. Vyd. 1. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1907-8.
- VÁGNEROVÁ, M., 2012. Vývojová psychologie: dětství a dospívání. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2153-1.

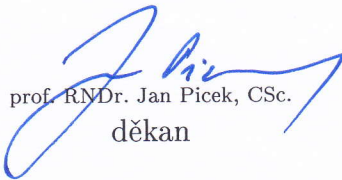
Vedoucí bakalářské práce:

**PhDr. Simona Kiryková, Ph.D.**

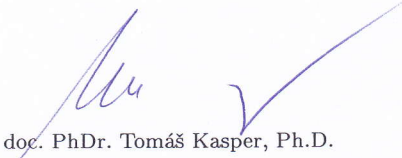
Katedra pedagogiky a psychologie

Datum zadání bakalářské práce: **16. června 2016**

Termín odevzdání bakalářské práce: **25. května 2017**

  
prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.  
děkan



  
doc. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D.  
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. června 2016

## Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování:

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování PhDr. Simoně Kyrkové, Ph.D. za cenné rady a inspiraci při psaní této práce. Dále bych chtěla poděkovat své rodině za podporu a trpělivost po dobu zpracovávání bakalářské práce, ale i celého studia.

## Anotace

Bakalářská práce se zabývá otázkou optimálního věku nástupu dětí do institucionalizované péče. Pojednává o vhodnosti nástupu u dítěte ve věku 3 let a u dítěte ve věku 2 let. Cílem práce je ověřit prospěšnost dřívějšího nebo pozdějšího nástupu dítěte do předškolní instituce. Snaží se i o zdůraznění důležitosti rodičovské výchovy v prvních letech života dítěte.

Teoretická část práce se věnuje charakteristice vývoje dítěte v batolecím a předškolním období. Seznamuje s názory psychologů na problematiku vstupu dítěte do institucionalizované péče a představuje výzkum této problematiky v České republice a ve světě. Práce se zabývá i problematikou věku separace dítěte od matky, zapojením dítěte do institucionalizované péče a reaguje i na aktuální změny uzákoněné od září 2017. Seznamuje čtenáře s asociací Comeniana, která působí v oblasti vzdělávání dětí. V praktické části vyhodnocují dotazníkové šetření, které bylo zaměřeno na nástup dětí do mateřské školy, rozhovory s dětskými psychology a případové studie pěti dětí navštěvující mateřskou školu.

Klíčová slova: mateřská škola, adaptace, socializace, separace, předškolní věk, batolecí období, matka, rodiče.

## Annotation

The bachelor thesis deals with the issue of the ideal age of children's joining to an institutionalized care. It discusses the suitability of a child at the age of 3 and a child 2 years old. The aim of this work is to verify the usefulness of earlier or later joining of the child in the pre-school institution. In this work I try to emphasize the importance of parenting in the first years of child's life.

It consists of two main parts. The theoretical part is focused on characteristics of the child's development in the nursing and pre-school period. It introduces the viewpoint of psychologists on the issue of the child's entry into institutionalized care and presents research on this issue (or "with its research") in the Czech Republic and the world. It deals with the issue of separation of the child from the mother. It informs the reader of the Comenius Association, which focuses on the main ideas of Jan Amos Comenius. In the practical part, I evaluate the questionnaire survey, which was focused on the arrival of children in kindergarten, interviews with child psychologists and case studies of five children attending kindergarten.

This work also responds to current legislative changes that will be valid since September 2017

Keywords: Kindergarten, adaptation, socialization, separation, preschool age, toddler period, mother, parents.

# OBSAH

Seznam grafů.....	8
Seznam tabulek .....	8
Úvod.....	9
Teoretická část.....	10
1 Charakteristika vývoje dítěte v období od 2–5 let .....	10
1.1. Tělesný a pohybový vývoj.....	10
1.1.1. Batolecí období 1–3 roky .....	10
1.1.2. Předškolní věk 3–6 .....	11
1.2. Emoční vývoj.....	12
1.2.1. Batolecí období .....	12
1.2.2. Předškolní věk .....	13
1.3. Sociální vývoj.....	14
1.3.1. Batolecí období .....	14
1.3.2. Předškolní věk .....	14
1.4. Kognitivní vývoj.....	15
1.4.1. Batolecí věk.....	15
1.4.2. Předškolní věk .....	16
1.5. Proměna vztahu s matkou.....	17
2. Péče a vzdělání dětí v České republice a ve světě – hlavní trendy .....	19
2.1. Vývoj názorů na vzdělání dětí v předškolním věku .....	19
2.2. Péče a vzdělání dětí do tří let ve světě.....	20
2.2.1. Norsko .....	21
2.2.2. Švédsko .....	21
2.3. Péče a vzdělání dětí do tří let v České republice .....	22
2.4. Myšlenky a vliv J. A. Komenského.....	23
2.5. Asociace Comeniana .....	24
Praktická část.....	27
3 Cíle šetření .....	27
4 Metodologický rámec šetření.....	28
5 Prezentace a interpretace dat – výsledek dotazníkového šetření .....	32
6. Výzkumné otázky .....	38
6.1. Závěr dotazníkového šetření.....	39
7. Rozhovory s psychologym.....	41
8. Případové studie.....	42
Diskuze.....	58
Závěr.....	59
Použité zdroje.....	61
Seznam internetových zdrojů .....	62
Seznam příloh.....	63



## SEZNAM GRAFŮ

Graf 1.....	33
Graf 2.....	35
Graf 3.....	36

## SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Věk nástupu do MŠ.....	32
Tabulka 2 Předchozí docházka.....	34
Tabulka 3 Základní údaje o dítěti (č. 1).....	42
Tabulka 4 Základní údaje o rodině (č. 1).....	42
Tabulka 5 Biologický vývoj (č. 1).....	43
Tabulka 6 Charakteristika (č. 1).....	43
Tabulka 7 Úroveň kognitivních procesů (č. 1).....	44
Tabulka 8 Základní údaje o dítěti (č. 2).....	46
Tabulka 9 Základní údaje o rodině (č. 2).....	46
Tabulka 10 Biologický vývoj (č. 2).....	46
Tabulka 11 Charakteristika (č. 2).....	46
Tabulka 12 Úroveň kognitivních procesů (č. 2).....	47
Tabulka 13 Základní údaje o dítěti (č. 3).....	49
Tabulka 14 Základní údaje o rodině (č. 3).....	49
Tabulka 15 Biologický vývoj (č. 3).....	49
Tabulka 16 Charakteristika (č. 3).....	49
Tabulka 17 Úroveň kognitivních procesů (č. 3).....	50
Tabulka 18 Základní údaje o dítěti (č. 4).....	52
Tabulka 19 Základní údaje o rodině (č. 4).....	52
Tabulka 20 Biologický vývoj (č. 4).....	52
Tabulka 21 Charakteristika (č. 4).....	52
Tabulka 22 Úroveň kognitivních procesů (č. 4).....	53
Tabulka 23 Základní údaje o dítěti (č. 5).....	54
Tabulka 24 Základní údaje o rodině (č. 5).....	54
Tabulka 25 Biologický vývoj (č. 5).....	54
Tabulka 26 Charakteristika (č. 5).....	55
Tabulka 27 Úroveň kognitivních procesů (č. 5).....	56

## ÚVOD

Téma bakalářské práce jsem zvolila na základě mých profesních i osobních zkušeností z tříleté praxe učitelky v mateřské škole. Do mateřské školy jsem nastoupila po rodičovské dovolené a současně jsem k docházce zapsala své dva syny ve věku tři a půl roku a dva a půl roku. Přestože oba chlapci prostředí mateřské školy dobře znali, adaptace neprobíhala bezproblémově a přinášela obtíže mým dětem i mně samotné. Zvláště pro mladšího syna byl proces přivykání na nový životní režim obtížný a problémy odezněly až po několika měsících.

V průběhu rodičovské dovolené jsem se svými dětmi docházela do mateřského centra v Liberci v asociaci Comeniana. Tato asociace vytváří zázemí a volnočasové aktivity pro všechny věkové generace. Zpočátku se zabývala dětmi a rodinami. Nyní již pracuje i s mladými lidmi i seniory. V mateřském centru jsem se podílela na tvorbě programů pro děti i maminky. Programy probíhaly dvě dopoledne v týdnu a byly různého charakteru. S dětmi jsme zpívaly, cvičily, tvořily. Rodiče (nejčastěji maminky na rodičovské dovolené) byli u programu přítomni. Během centra se tak neformálním způsobem navazovaly mezilidské vztahy. Často jsme s rodiči řešili vhodnost nástupu do mateřské školy či jiné instituce. Vzhledem ke svému zaměstnání nahlížím na nástup dítě do mateřské školy z jiného pohledu. Důvody pro zařazení dítěte do instituce jsou dány různými okolnostmi. Ať už je to návrat do pracovního procesu, příchod dalšího sourozence, rodičovské pocity, že instituce dá dítěti vhodný program a péči nebo nejistota z budoucnosti. V České republice máme možnost čerpání rodičovské dovolené až do čtyř let věku dítěte, avšak jsme okolnostmi mnohdy nuceni nastoupit do pracovního procesu dříve. Z těchto důvodů jsou zachovány dětské jesle, stále více se využívá služeb miniškolek, dětských skupin či chůvy. Nyní se legislativně upravil věk pro nástup dětí do mateřských škol na věkovou hranici dvou let. **Cílem mé bakalářské práce je ověřit vhodnost nástupu dětí do mateřské školy ve věku tří let nebo dokonce dříve a dále zjistit názory rodičů na tuto problematiku.**

Při práci na teoretické části bakalářské práce jsem pracovala s rozdílnými názory na péči o dítě v současné době v České republice a ve světě. Nejvíce ale poukazují poznatky J. A. Komenského. Domnívám se, že jeho myšlenky a většina pedagogických principů jsou stále aktuální.

V praktické části bakalářské práce zpracované metodou kvalitativního výzkumu jsem si zvolila metodu hloubkových rozhovorů s dětskými psychology a dotazníkového šetření s rodiči dětí mateřské školy. Dále popisují případovou studii pěti dětí, které po nástupu do instituce měly

různé adaptační projevy. **Tato práce se pokusí popsat možnou souvislost mezi věkem dítěte a adaptačními problémy při nástupu do předškolního zařízení.**

## TEORETICKÁ ČÁST

### 1 CHARAKTERISTIKA VÝVOJE DÍTĚTE V OBDOBÍ OD 2–5 LET

Toto období je přelomem věku batolecího a předškolního. Dítě se stává samostatnějším a aktivním subjektem, které si uvědomuje svou vlastní existenci. V této době začíná proces postupného uvolňování vazeb na matku či výchovnou osobu. Domnívám se, že osamostatnění dítěte probíhá individuálně a je závislé na mnoha okolnostech jako např. sociální prostředí rodiny, způsob výchovy, temperament dítěte a jiné. V této kapitole čerpám především z knihy *Vývojová psychologie: dětství a dospívání* od autorky Vágnerové.

#### 1.1. TĚLESNÝ A POHYBOVÝ VÝVOJ

##### 1.1.1. BATOLECÍ OBDOBÍ 1–3 ROKY

Vágnerová uvádí, že pohybové aktivity v batolecím období bývají pro dítě atraktivní samy o sobě. Batolata se svými pohyby různě experimentují a opakovaně zkoumají pohyby svého těla. To vede k neustálému procvičování těchto aktivit a tím i zdokonalování. Schopnost ovládat vlastní tělo je jednou z forem autoregulace. Motorické dovednosti jsou pro dítě prostředkem k uspokojování i jiných potřeb, například orientace v prostředí. Rozvoj motoriky v tomto období zahrnuje všechny svalové skupiny. Dítě zkoumá možnosti pohybu a všeho co k němu patří. Zkouší předměty pouštět, zahazovat a opouští aktivitu, která ho již nezajímá. Důležitým mezníkem je schopnost regulace vyměšování. Dítě se naučí udržovat čistotu teprve tehdy, když je schopné ovládat funkce svěračů (Vágnerová, 2012, s. 121).

Pro toto období je typická schopnost batolete pronikat do širšího prostoru. To umožňuje samostatná lokomoce. Dítě si zpočátku doleze, poté dojde, tam kde je to pro něj zajímavé nebo lákavé. Lokomoce má i svůj sociální význam. Je podmíněna jako symbol úspěšného vývoje, důkaz přechodu na vyšší úroveň. To však může být pro rodiče i okolí zavádějící, protože vývoj nemusí být vždy rovnoměrný. Neznamena to, že pokud dítě již chodí, je celkově zralejší než dítě, které dosud leze. Nechodící dítě je ve všech složkách posuzováno jako nezralé a rodiče nejsou motivováni měnit svoje chování a očekávání. Tato tělesná zdatnost umožňuje dítěti pohyb a tím i odloučení a vzdalování se od matky.

### 1.1.2. PŘEDŠKOLNÍ VĚK 3–6

Dle Mertina motorický vývoj souvisí s potřebou aktivity, která je v tomto období uspokojována především pohybem. V předškolním věku je pro dítě často typická potřeba být aktivní. To se projevuje i v rovině lokomotoriky – stálým poskakováním, posedáváním, různými pohyby, které jsou vysvětleny i příčinou růstu dlouhých kostí, celkovou osifikací kostry, a s tím i spojenou potřebou pohybu. Tato potřeba má biologický i psychosociální aspekt (Mertin aj., 2010, s. 17).

Zdokonaluje se vývoj hrubé motoriky a zlepšuje se pohybová koordinace. Dítě v tomto období již samostatně zvládá leh, sed, stoj a chůzi a učí se zvládat chůzi po schodech, skoky, přeskoky a jednoduché rytmické pohyby. (Bednářová aj., 2007, s. 8).

Dítě se stále zdokonaluje a roste kvalita pohybové koordinace. Jeho pohyby jsou přesnější, účelnější a plynulejší. Zvládá být hbitější a napodobovat sportovní aktivity od dospělých. V tomto období je vhodný začátek pro zahájení sportů, jako je lyžování, plavání, jízda na kole. Dětské hry jsou mnohdy spojeny s pohybem. Motorický vývoj souvisí s celkovou aktivitou dítěte, s množstvím pohybu a podmínkami, které dítěti vytváříme pro rozvoj motorických schopností a dovedností. Pohybová koordinace se také projevuje ve schopnosti plné sebeobsluhy, kdy je dítě schopné se samostatně oblékat a svlékat, uklízet a skládat věci, zavázat tkaničky a samostatně pečovat o svou hygienu.

Dochází i k rozvoji jemné motoriky. Dítě si rádo hraje s různými materiály jako je plastelína, knoflíky, pastelky, kostky, kamínky, látka nebo korálky. Je stále okouzleno rozmanitými tvary, které rádo napodobuje, zvláště se zapojením hmatu, různě je řadí a porovnává. Kolem čtvrtého roku se vyhraňuje laterálita a dítě v návaznosti na dominanci hemisféry je buď pravák, nebo levák. S rozvojem jemné motoriky souvisí i rozvoj kresby. Od spontánního čárání (v batolecím období) až ke schopnosti dítěte napodobit základní tvary a malovat postavu člověka. Člověk je nejprve kreslen v podobě hlavonožce. To odpovídá úhlu vidění světa tříletým dítětem. Dítě skutečně vidí u dospělého člověka detailně nohy, které jsou ve výšce jeho očí a obličej či hlavu, která se k němu sklání. Výtvarné projevy předškoláka jsou povětšinou značně kreativní. Rodiče i učitelky v mateřské škole mohou podporovat možnost spontánního uměleckého vyjadřování dítěte a umožnit tak jeho rozvoj v dané oblasti (Mertin aj., 2010, s. 13, 14).

## 1.2. EMOČNÍ VÝVOJ

### 1.2.1. BATOLECÍ OBDOBÍ

Vágnerová uvádí (2012, s. 149), že v souvislosti s rozvojem sebeuvědomování a potřebou sebeprosazení se v tomto období objevují afektivní projevy. Batolata snadno reagují hněvem a vztekem na aktuální frustraci, kterou cítí ať už je způsobena rozhodnutím dospělého nebo jakoukoliv jinou překážkou. Reagují negativně na překážku, která jim zabráňuje dosáhnout toho, co právě chtějí. Tyto reakce signalizují nerozvinutou schopnost ovládat vlastní emoce.

Batolata začínají chápat význam pravidel chování a roste jejich citlivost vůči normám. Objevují se pocity studu jako reakce na překročení nějaké normy. Dítě si začíná uvědomovat rozdíl mezi tím, co po něm rodič očekává a svým skutečným jednáním. Již se můžeme setkat s projevy lítosti, smutku a napětí z toho, co provedlo.

Projevuje se u nich i strach spojený s pocity nejistoty z nových a neznámých věcí nebo nejistotou. V tomto období se u dětí projevuje strach spojený s pocity nejistoty z nových a neznámých věcí. Setkáváme se se strachem z opuštění matkou, zejména pokud má dítě špatnou zkušenost nebo je i bazálně nejisté.

Dítě již umí prožívat pocity zahanbení, zároveň při úspěchu pocit hrdosti a pýchy. V období negativismu může být batole hrdé i na překročení zákazu matky, může cítit uspokojení nad činnostmi, která je sice z pohledu autority nežádoucí, ale posiluje jeho sebejistotu a sebeúctu. Kolem druhého roku života mizí u dětí obavy z neznámých lidí. Na počátku období narůstá separační úzkost, kolem třetího roku postupně klesá. Na základě egocentrismu jsou děti schopné vnímat souvislosti ve vztahu dění a cítí se zodpovědně za pocity blízkých, především matky. Egocentrismus se také projevuje žárlivostí (nejvíce na sourozence), neochotou rozdělit se a emotivně se prosazovat. Rozvíjí se prosociální chování. Batole umí projevit radost z kontaktu s lidmi, ale i soucit. Batolata již vědí, že usmívající člověk je ten, který je šťastný a naopak. Emoční projevy jiných lidí jim slouží jako významné sociální signály, které jim napomáhají v orientaci v dané situaci. V průběhu batolecího období si dítě vytváří základní strategie, jak zmírnit negativní emoce, především strach nebo zlost. Nejčastěji jde o odtažení od zdroje nepříjemných prožitků, o kompenzaci pomocí náhradního uspokojení například nějakou autostimulační aktivitou, kdy si dítě cucá palec a hledáním opory u rodičů. Obecně platí, že dítě dokáže lépe zvládat nepříjemné pocity, když je poblíž matka, či jiný zdroj jistoty.

Batoletata se již umí vcítit do prožitků jiného člověka, rozpoznat emoční ladění svých rodičů a přizpůsobit mu své chování. Rozvoj empatie je závislý na dosavadní zkušenosti dítěte s nejbližšími lidmi. Pokud by byla negativní, nejasná nebo rozporuplná, pak se nemůže rozvíjet žádoucím způsobem (Vágnerová 2012, s. 149).

### 1.2.2. PŘEDŠKOLNÍ VĚK

Vágnerová píše, že emoční vývoj v předškolním věku je stabilnější a vyrovnanější než v batolecím věku. Předškoláci bývají často pozitivně naladění, ubývá negativních reakcí. Rozvíjí se emoční paměť, dítě si dokáže vybavit dřívější pocity. Proměna emočního prožívání je závislá na zralosti CNS. Předškolní děti dovedou svou nespokojenost vyjádřit jiným způsobem než děti v batolecím období. Dovedou se lépe vyrovnat se svou nespokojeností.

Autorka také uvádí, že i v tomto období je typickým rysem dítěte egocentrismus. Dítě usiluje o sebeprosazování a potvrzení svých kompetencí. Pokud dítě nemá vhodné podmínky k vývoji, může být zablokováno nejistotou či nedostatkem důvěry ve vlastní možnosti (Vágnerová 2012, s. 219).

Dítě v předškolním věku má potřebu stability, jistoty, zázemí, trvalosti a bezpečí. Dítě víc než kdy jindy potřebuje stabilní zázemí, které mu dává energii a chuť do zkoumání, zvědavosti, do samostatného odpoutávání od této jistoty a zázemí. Odpoutávání však musí mít pod kontrolou samo dítě. Dítě, které vnímá své zázemí jako nejisté, přestává experimentovat, zkoumat, odpoutávat se, ale fixuje se v nejistém vztahu. Předškolák se neumí vyrovnat s nepřiměřenou odpovědností, která je na něj dospělou osobou kladena. Činí mu problém i konfrontace s jeho vlastní lží a nepřiměřené emoční jednání dospělého vůči němu. Zdravě vyvíjející se dítě se dokáže poměrně snadno vyrovnávat s přechodnými nároky, se stresem. Pokud nejsou některé základní potřeby dlouhodobě uspokojovány, spustí se u dítěte klasická forma některých obranných mechanismů. Může jít o agresivní projevy chování vůči okolí i sobě. Dítě by se mohlo stáhnout do tzv. svého světa. Přestává si hrát, komunikovat, straní se ostatních, chová se jako nemocné nebo „uniká“ do věkově nižších kategorií a začne se například znovu pomočovat. Předškolní období je velmi důležité pro formování základních citových projevů. Prožívání dítěte je velmi intenzivní, ale zároveň krátkodobé a proměnlivé. Dítě začíná ovládat své citové projevy, dokáže být kritické samo k sobě, hodnotí své chování, umí se litovat, zlobit se za něco na sebe samo. Vytváří se sebecit, který souvisí s pocitem vlastní identity a sebevědomím. V tomto věku převažuje u zdravého dítěte veselá nálada, postupně ustupuje strach z neznáma, na důležitosti získávají sociální city – láska, nenávisť, sympatie, antipatie. Mezi vrstevníky se

rozvíjí schopnost spolupráce a mít pochopení pro druhé. Dítě je již schopno pomáhat slabším, vést druhé, podřídit se zájmu ostatních, řešit konflikt kompromisem, ale také soupeřit. Velmi důležitý je v tomto období vztah matky a otce, jemuž dítě věnuje velkou pozornost. V této době jsou pokládány základy citového chování a prožívání a je velmi důležité, v jakém prostředí dítě vyrůstá, a to v rodině i v mateřské škole. Jakou pozornost dítě věnuje emocionálním projevům jeho okolí, jaké modely chování může dítě každodenně pozorovat. Právě zde jsou pokládány základy k tomu, jak kvalitní mezilidské a partnerské vztahy budou ve společnosti, až tyto předškolní děti dospějí, schopny samy realizovat (Mertin aj., 2010, s. 18).

### 1.3. SOCIÁLNÍ VÝVOJ

#### 1.3.1. BATOLECÍ OBDOBÍ

Sociální vývoj v tomto období dítěte nejvíce ovlivňují rodiče a nejbližší rodina. V dítěti se rozvíjí vědomí sociální příslušnosti jako součást sebepojetí. Získává vědomí rodinné identity. Pro dítě v batolecím věku je důležité teritorium domova, kde se cítí dobře a bezpečně a není zatíženo množstvím neznámých předmětů. V prostředí domova se plně rozvíjí jeho vztahy s blízkými, dosahující žádoucího stupně intimity a odlišnosti od jiných vztahů.

Matějček uvádí, že na přelomu batolecího a předškolního období se známé teritorium rozšiřuje o vnější prostředí, v němž se dítě dobře orientuje. Rozšiřuje i své sociální teritorium bez pocitu nejistoty, což se naučilo díky rozvinutým sociálním kompetencím získaných v rodině (Matějček 1999, s. 48).

V batolecím věku se u dětí začíná měnit chování k cizím lidem, přestávají se jich bát. Vztah k vrstevníkům bývá zpočátku málo diferenciován. Záleží na mnohých okolnostech, například, zda má dítě sourozence či vztahy s cizími dětmi. Děti v tomto věku si ještě nedovedou hrát společně a mluvíme tedy o paralelní hře. Společnou hru usnadňuje přítomnost matky, kdy si děti hrají díky ní déle a jsou v častějším kontaktu (Matějček 1999, s. 43, 44).

#### 1.3.2. PŘEDŠKOLNÍ VĚK

Socializace dítěte v tomto období již neprobíhá pouze v kruhu rodiny a nejbližších. Je to přechodné období mezi rodinou, institucí a dalšími sociálními skupinami. Tento věk je třeba chápat jako období přípravy na život ve společnosti. Vědomí rodinné identity je samozřejmou jistotou a jeho existence dítěti umožňuje zvládat nové role a adaptovat se na nové prostředí. Díky novým vztahům s okolím získává dítě nové zkušenosti, které jsou důležité pro jeho další osobnostní vývoj. Socializace se neprojevuje pouze změnou vnějších projevů chování, ale i

rozvojem prožívání a hodnocení, sebepojetí a sebehodnocení. V předškolním věku se děti učí novým sociálními dovednostem. Rozvíjí se komunikace a zralejší způsoby interakce. Většina předškolních dětí je již schopna zařadit se do jiných sociálních skupin a navázat nové vztahy. Předškolní dítě získává nové role, které se učí zvládnout a jsou důležité pro jeho rozvoj osobnosti (Vágnerová, 2012, s. 224).

Dítě je schopno pojmenovat několik svých rolí a toto vědomí je významným krokem v procesu formování vlastní identity. Vrstevníci mají v tomto období pro dítě velký význam. Dítě se nejen rozvíjí v oblasti kognitivních dovedností, ale rozvíjí se schopnost dítěte oddělit se od přímého dohledu dospělého. Přestože je předškolák stále silně emocionálně vázaný na rodiče a rodinné zázemí, umí jej opustit. Vrstevníky potřebuje ke svým hrám, zkouší různé role a formy chování a zkoumá reakce okolí. Učí se skupinu řídit, setkává se se situacemi, kdy je skupinou doháněn nebo obdivován. Dostává se do kontaktu s dětmi jiného věku a to jej učí měnit role. Učí se podřídit starším, pečovat o mladší, prosadit se. Kontakt s dětmi je důležitý pro formování vlastního já. Dítě si vytváří schopnost měnit úhel pohledu a dívat se na situace z hlediska druhého.

V předškolním období se formuje pohlavní identita dítěte. Dítě zkoumá své pohlavní orgány, ale i orgány druhého pohlaví. V dítěti roste zájem o chování rodičů k sobě navzájem. Vnímá, jak rodiče společně fungují, komunikují, jak vypadají jejich nahá těla. Právě předškolní věk je dobou, kdy dítě potřebuje vidět každodenní interakci obou rodičů, aby bylo schopno přijmout rodiče vlastního pohlaví jako svůj identifikační vzor a rodiče opačného pohlaví jako určitý model pro pozdější volbu svého životního partnera. Tento věk je významný pro pocit spokojenosti v partnerských vztazích v dospělosti. Důležitá je přítomnost obou rodičů k přirozenému a relativně vyváženému vývoji. Důležitá forma vztahů je i k sourozencům, kdy se dítě učí pečovat, pomáhat, být zodpovědné, chovat se adekvátně k opačnému pohlaví. Pozice sourozenecké konstelace je také velmi důležitá pro postavení v partnerských vztazích v dospělosti. (Mertin aj., 2010, s. 21)

## 1.4. KOGNITIVNÍ VÝVOJ

### 1.4.1. BATOLECÍ VĚK

V batolecím věku dochází k vývojové proměně v přístupu k poznání. Děti jsou samostatnější a aktivnější, začínají experimentovat. Ujišťují se ve znalosti pravidel okolního světa. Postupně si uvědomují řád proměnlivosti okolního světa. Stávají se dynamičtější než dříve. „*Batolata*



*jsou zvědavá, je pro ně lákavé poznávat svět, učit se mu rozumět a chápat jeho řád“ (Vágnerová, 2012. s. 125).*

V tomto období je pro dítě důležitý řád a pochopení pravidel. Na základě jejich znalosti lze odhadnout význam následující situace a adekvátně reagovat. Některé děti nachází v pravidlech stereotyp a rituál, který je pro něj předpokladem jistoty a bezpečí.

Poznávání okolí je pro dítě v tomto období velmi atraktivní činností. Postupem věku se batole odpoutává od vázanosti na objekty, které pro něj byly doposud aktuální. Dítě si již dovede více představit činnost či objekt.

Pro toto období je typické **symbolické myšlení**, kdy dítě napodobuje činnost, kterou vidělo. Dítě přikládá podobu určitým věcem, hraje hry, které představují skutečnost. Symbolická hra umožňuje dítěti vyrovnávat se s tlakem vnějšího světa. Slouží jako prostředek k odreagování napětí. Projevuje se fantazie, ale i různé osobní zkušenosti.

#### 1.4.2. PŘEDŠKOLNÍ VĚK

V předškolním věku se významně rozvíjí i poznávací procesy. Základní orientaci v prostředí nám umožňuje **vnímání**. Jak uvádí Čačka (2000, s. 70): *„vnímání je u dítěte v předškolním věku globální, neanalytické, orientované převážně jen na to, co dítě bezprostředně a subjektivně upoutá“*. Koncem předškolního věku už jsou vjemy mnohem přesnější. Vlivem nových zájmů a vědomostí se vnímání postupně mění na analyticko-syntetické. V oblasti **myšlení** dochází kolem čtvrtého roku věku dítěte k přechodu na vyšší etapu vývoje od etapy symbolického (předpojmového) myšlení do etapy názorového (intuitivního, předoperačního) myšlení. Díky tomu již dítě dokáže vyvozovat závěry. Myšlení je ale přesto stále vázané na právě probíhající činnost, je nepřesné a nepostupuje plně podle zákonů logiky. *„Symbolické, tak i předoperační myšlení je stále ještě úzce vázáno na činnost dítěte a je v tomto smyslu egocentrické, antropomorfní (všechno polidšťuje), magické (dovoluje měnit fakta podle vlastního přání) a arteficialistické (všechno se „dělá““ (Langmeier, aj. 2006, s. 90). Uvažování dítěte je zatím zaměřené pouze na jednu oblast. „Typickým znakem myšlení předškolních dětí je jeho útržkovitost, nekoordinovanost, nepropojenost, chybí mu komplexní přístup“ (Vágnerová 2000, s. 107).*

V předškolním věku se významně rozvíjí **paměť**. Zpočátku je pro ni typickým rysem emotivnost, později se však začíná objevovat snaha úmyslného zapamatování. Dítě zatím úplně

nechápe logické souvislosti, převažuje u něj paměť mechanická. Silné zážitky se v tomto vývojovém období mohou jedinci vrýt do paměti již natrvalo.

S rozvojem vnímání, paměti a pozornosti se upřesňují i představy. Pro citovou a rozumovou rovnováhu je však stále důležitá také **fantazie**, která má v tomto období harmonizující význam. Dítě ji uplatňuje ve hře, vyprávění a kresbě (Vágnerová 2000, 107).

Při vnímání času a prostoru se u jedince v předškolním věku projevuje egocentrismus. Dítě zatím zcela správně neodhadne prostorové vtahy ani časové intervaly. Ve vztahu k vlastní osobě přeceňuje velikost okolního prostoru. Začíná se však postupně orientovat v pojmech nahoře – dole, vpředu – vzadu, daleko – blízko, včera – dnes – zítra, ve dnech v týdnu, přiřazuje činnosti obvyklé pro určitou část dne nebo roční období a zkouší řadit jednoduché obrázky podle posloupnosti děje.

V oblasti **řeči** dochází v předškolním věku ke značnému zdokonalení. Dítě projevuje zájem o mluvenou řeč (rádo vypráví, zpívá, učí se říkanky, poslouchá pohádky), začíná užívat složitější souvětí. Postupně se zlepšuje výslovnost jednotlivých hlásek a rozšiřuje se aktivní i pasivní slovní zásoba (Bednářová, Šmardová 2007, s. 28).

#### 1.5. PROMĚNA VZTAHU S MATKOU

Vágnerová ve své knize píše: „*Důležitým předpokladem ochoty pronikat do sociálního světa a tím souvisejícího socializačního rozvoje je postupné odpoutávání z těsné návaznosti na matku. Separační proces probíhá pozvolna a nesmí být spojen s větším diskomfortem, který by zvyšoval nejistotu a fixoval vazbu na mateřskou osobu jako výhodnější variantu. Tato separace je možná tehdy, má-li dítě jistotu vazby s matkou po dostatečně dlouhou dobu. Tím získává trvalý základ jistoty, že tomu tak opravdu je*“ (Vágnerová 2011, s. 152).

V batolecím období se rozvíjí lokomoce. Dítě se díky svým dovednostem vzdaluje od matky. Avšak oddalování fyzické a psychické se nerozvíjí stejným tempem. Relativně rychlý pokrok ve fyzické separaci může vyvolat psychickou úzkost. Pokud dítě pocítí, že ve svém osamostatňování zašlo příliš daleko, na úroveň, pro niž není citově zralé, vrací se zpátky k matce, aby se ujistilo, že je stále dosažitelná. Tato separace může být **aktivní**, kdy se dítě samo rozhoduje, jak se od matky vzdálí a **pasivní**, kdy je dítě od matky odloučeno někým jiným. Děti zhruba do tří let reagují na toto odloučení od matky negativně (Vágnerová 2011, s. 152).

Jak bylo uvedeno výše, psychické oddalování dítěte od matky neprobíhá stejným tempem jako fyzické. Pokud je dítě fyzicky zdatné a dovrší věku dvou či tří let, neznamená to vždy, že je připravené na z jeho strany pasivní odloučení od matky například zařazením do instituce. To může vést k neschopnosti zařazení do kolektivu a tím i adaptaci na nové prostředí.

V této situaci se může objevit obecně platný mechanismus kyvadla, kdy je příliš náročný vývojový skok vyrovnáván dočasným návratem na nižší úroveň. Dítě není po citové stránce zralé na nástup do kolektivu. U dětí může přetrvávat pláč, křik, vztek, strach, objevuje se pomočování, zvracení a další psychosomatické poruchy.

Autor John Bowlby ve své knize píše o vztahu mezi matkou a dítětem. Vazebné chování v průběhu prvního roku života se projevuje několika reakcemi, kdy dítě přilákává matku do své blízkosti pláčem a úsměvem, následováním, přidržováním, sáním, později voláním. Dítě, které vstoupí do svého druhého roku a je pohyblivé, je téměř vždy vidět dosti typické chování svědčící o citové vazbě. V tomto věku jsou u většiny dětí zapojeny obranné systémy, zejména odchodem matky nebo čímkoliv vzbuzujícím strach. Ve chvíli, kdy dítě zaslechne, spatří nebo ucítí dotek matky, obranné systémy ukončí svou činnost. Zhruba do třech let zůstávají tyto systémy velmi pohotově aktivované (Bowlby 2010, s. 162).

Bowlby se dále zmiňuje, že u většiny dětí se vazebné chování objevuje silně a pravidelně téměř až do konce třetího roku. Dobře to ilustruje běžná zkušenost učitelek z mateřských škol. Dokud děti nedosáhnou zhruba dvou let a devíti měsíců, je většina dětí, které navštěvují mateřskou školu, při matčině odchodu rozladěna. Přestože pláčou jen krátce, mají tendenci sklouznout do nečinnosti a pasivity a neustále se dožadovat pozornosti učitelky – v ostrém protikladu k tomu, jak se ve stejném prostředí chovají, pokud matka zůstává s nimi. Po třetích narozeninách však děti již obvykle dokážou být na nějaký čas bez přítomnosti matky a zapojit se do hry s ostatními dětmi. Děti si v tomto období prochází vývojovým mezníkem. Dítě se dokáže čím dál více cítit v bezpečí i na neznámém místě s jinou vazební postavou než je matka. Dá se tedy říci, že u většiny dětí po třetích narozeninách se vazebné chování objevuje jako méně naléhavé a méně časté než dříve, přesto stále tvoří důležitou část jejich chování (Bowlby 2010, s. 185, 186).

Na základě těchto studií vnímám velký rozdíl mezi batolecím a předškolním obdobím. Každé období má svá specifika. Dítě v batolecím období má jiné potřeby než dítě předškolního věku. U batolete se jedná především o pocit bezpečí primární pečující osoby a vytvoření si s ní pevné vazby. V následujícím období již dítě vnímá potřebu socializace. Základní dovednosti již

zvládá a je schopné oddělit se od primární osoby. V tomto čase je již připravené na zařazení do předškolního zařízení.

## 2. PÉČE A VZDĚLÁNÍ DĚTÍ V ČESKÉ REPUBLICCE A VE SVĚTĚ – HLAVNÍ TRENDY

Tato kapitola je zaměřena na

### 2.1. VÝVOJ NÁZORŮ NA VZDĚLÁNÍ DĚTÍ V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU

V diskusi odborné veřejnosti se na jedné straně setkáváme s názorem, že dítěti neškodí institucionální péče již od útlého věku například v knize H. Haškové péče o nejmenší boření mýtů. Na straně druhé se odborníci shodují, že pro dítě do tří let je nejprospěšnější péče jedné nejbližší osoby, nejlépe matky. Toto se dočítáme například v knize profesora Z. Matějčka Co děti potřebují nejvíce nebo v knize L. Šulové Předškolní dítě a jeho svět.

Výzkum dlouhodobě sledoval vývoj dětí a jejich dopad na pobyt v jeslích a vztah s matkou. Studované děti trávily v jeslích značné množství času. Ukázalo se, že děti, které navštěvovaly jesle, se nelišily od těch, které byly vychovávány v rodině.

Německá psycholožka Liselotte Ahnert přisuzuje důležitost kvality vztahu, jaký má dítě se svou matkou již před 15. měsícem věku. Zjistila, že dopad pobytu v jeslích závisel na již vytvořené vazbě mezi matkou a dítětem. Pro děti s bezpečnou vazbou byl sice vstup do jeslí spojen s intenzivními separačními reakcemi a vyšší úrovní stresu, v další fázi však došlo k rychlému poklesu negativních projevů i stresu a kvalita vazby s matkou nebyla narušena. Autoři usuzují, že pouze dlouhý pobyt v málo kvalitních jeslích může problematizovat již narušenou vazbu mezi matkou a dítětem. Tyto studie dále ukazují pozitivní účinky jeslí v rizikových rodinách s nízkou kvalitou péče (Hašková 2012, s. 58).

V další studii, která probíhala ve Švédsku, vedená Bengt-Erikem Anderssonem, se u dětí, které navštěvovaly jesle ještě před prvním rokem života, neobjevily žádné problémy. Děti byly ve srovnání s dětmi v domácí péči hodnoceny vyučujícími v mnoha ohledech pozitivněji. Byly považovány za sociálně zdatnější, vytrvalejší, nezávislejší, méně úzkostné, verbálně zdatnější. Snáze u nich probíhal přechod do školy a dosahovaly lepších školních výsledků. Tento pozitivní efekt časného vstupu do jeslí přetrvával i ve věku 13 let (Hašková 2012, s. 59).

Na těchto odlišných názorech lze shledávat, že český diskurz je odlišný od ostatních zemí a to v případě dětí do tří let věku. V péči o tříleté a více se náš diskurz shoduje s ostatními zeměmi.

Plně se ztotožňuji s názorem profesora Matějčka, který vnímá důležitost rodinné péče v prvních třech letech života. Neztotožňuji se s názory výše uvedených psychologů na dřívější nástup do institucionalizovaného zařízení.

## 2.2. PÉČE A VZDĚLÁNÍ DĚTÍ DO TŘÍ LET VE SVĚTĚ

Informace uváděné v této kapitole vycházejí většinou z publikace J. Průchy, Péče a vzdělání dětí v raném věku, která přináší vhled do stavu péče a vzdělávání nejmenších dětí v zemích Evropy a ve světě.

Vzděláním v raném věku je ve většině zemí Evropské unie, i světa myšlena péče a vzdělávání dětí od narození po vstup do primárního vzdělávání. V Evropě se setkáváme s dvěma hlavními organizačními modely služeb v této oblasti. První model představuje integrovaný systém, který poskytuje péči dětem zpravidla od šesti měsíců po vstup do primárního vzdělání. O děti ve všech věkových skupinách pečují pracovníci obvykle se stejnou kvalifikací bez ohledu na věk dětí, o něž se starají. Tento integrovaný model převládá v severovýchodních zemích, v Lotyšsku a ve Slovinsku. Druhý model, který je v Evropě rozšířenější, jsou služby uspořádané podle věku dětí. Běžně se jedná o děti do tří let věku a od tří do šesti let. Poskytování služeb pro tyto dvě věkové kategorie může spadat do kompetence různých ministerstev. V tomto modelu je zapotřebí pedagogické kvalifikace pro starší děti od 3 do 6 let. V jeslích, dětských kroužcích a institucích typu opatroven nemusí mít pracovníci pedagogickou kvalifikaci. Jsou země jako Dánsko, Řecko, Španělsko, Kypr a Litva, kde existují oba modely současně.

Hašková (Hašková 2012, s. 93) ve své knize píše, že tříletá hranice, kdy děti nastupují do mateřské školy, nebyla založena na žádných vědeckých teoriích. V zemích jako je Norsko, Finsko, Švédsko a Island zajišťují tuto předškolní péči o děti prakticky již od narození. Péče by se dala nazvat jeslemi. V pěti letech děti nastupují do mateřských škol, které jsou povinné a daly by se v mnohém připodobnit škole či takzvanému nultému ročníku. Mimo skupiny konzervativců v anglosaských zemích lidé neuvažují o jiné možnosti a berou jako přirozenou skutečnost, že děti do třech let již navštěvují předškolní instituci.

V knize autorka také uvádí, že studie, které proběhly v anglosaských zemích o vlivu denní péče na děti, ukazují, že péče má pozitivní dopad, popřípadě neutrální. Tato studie nebyla rozdělena do věkových kategorií, protože tomu tamější psychologové nepřikládají takovou váhu, kterou bychom možná přikládali u nás. Soudí, že kvalita péče je vysoká, a proto má pozitivní dopad na jakýkoliv předškolní věk (Hašková 2012, s. 94).

V následujících dvou podkapitolách se zaměřím na popis vzdělávacího programu dvou zemí, které mají výrazně odlišný přístup.

#### 2.2.1. NORSKO

V Norsku mají podle tamějšího zákona nárok na předškolní péči a vzdělávání všechny děti již od 1 roku do 6 let, kdy začíná povinná školní docházka. Mateřskou školu navštěvuje většina norských dětí. Ve věku 1–2 roky je to 64 % dětí a od 3 do 5 let je to 95 %. Speciální mateřské školy jsou v Norsku spíše ojedinělé. Děti se speciálními vzdělávacími potřebami bývají integrovány do běžných mateřských škol. Rodiče za pobyt v těchto zařízeních platí úměrnou částku ke svým příjmům. Rodiče s velmi nízkými příjmy mají tuto péči bezplatnou. Personál je srovnatelný s naší zemí. Učitelkám v mateřských školách však nestačí pouze středoškolské vzdělání. Mají tříleté bakalářské studium na univerzitách. Všechny mateřské školy musí fungovat podle Rámcového programu pro obsah a úkoly předškolního vzdělávání. Program stanovuje hodnoty a cíle předškolního vzdělávání a popisuje mentální, jazykové, sociální a jiné dovednosti, které mají děti získávat (Syslová, aj. 2014, s. 52).

#### 2.2.2. ŠVÉDSKO

Vzdělávací politika Švédska je zaměřena na to, aby všechny děti, mládež a dospělí měli stejné příležitosti k vzdělávání, bez ohledu na sociální původ, ekonomické postavení, pohlaví, etnickou či rasovou příslušnost. K tomu slouží jednotné vzdělávání a integrace zdravotně postižených.

Předškolní vzdělávání je ve Švédsku dobře zabezpečeno. Obce mají povinnost zajišťovat kvalitní fungování mateřských škol a péči o děti raného věku. Díky tomu je účast dětí v předškolních institucích velmi vysoká. Ve věku 3 let je to asi 85 % dětí, ve věku 6 let až 96 % dětí. Specifičnost švédského předškolního vzdělávání spočívá v tom, že trvá až do věku 7 let, kdy děti zahajují povinné základní vzdělávání. Nejrozšířenějším typem instituce jsou mateřské školy. Ty zajišťují péči o děti již od jednoho roku. Preprimární vzdělávání od 3 let se realizuje

na základě jednotného národního kurikula, který si klade za cíl připravit děti na život ve společnosti, výchovu k občanské rovnosti a přípravu pro počáteční školní vzdělávání.

Ve Švédsku existují i tzv. „rodinné domovy“, kde jsou děti z několika rodin ve společné denní péči jedné matky s určitou kvalifikací pro péči o děti. Tento typ je dosti rozšířen také ve Finsku, u nás se o něm uvažuje (Syslová, aj., 2014, s. 56).

### 2.3. PÉČE A VZDĚLÁNÍ DĚTÍ DO TŘÍ LET V ČESKÉ REPUBLICCE

Hašková uvádí, že podle provedené studie Ministerstvem školství mají rodiče v České republice pozitivní názor na mateřské školy a negativní názor na jesle. Je to dáno tím, že lidé porovnávají úroveň těchto zařízení s jinými zeměmi. Zatímco v norských jeslích pečuje jedna chůva o tři děti, u nás má na starosti dětí šest (Hašková 2012, s. 26).

Hašková dále píše, že tříletá hranice nástupu do mateřské školy není podložena žádnou vědeckou studií. Vznikla na základě potřeby pracovní síly v Německu v 1. polovině 19. století, kdy Fröbel založil moderní hnutí mateřských škol pro dvouleté děti. Tato věková hranice se však neujala, protože lidé vnímali důležitost morálního aspektu, které si malé děti mohou spíše osvojit u své matky. Hranice nástupu do mateřských škol byla tedy dána od tří let. A tato určující hranice se dostala i k nám.

Dále se setkáváme s argumentem, že žádná jiná empirická studie, ani longitudiálního typu, nezjistila negativní dopad na dítě při každodenní docházce do jeslí. Tato věková hranice je spíše pomyslná a rozděluje spíše na děti, které jsou a nejsou schopny opustit rodinné prostředí.

Sama autorka Hašková se přiklání k názoru, že je pro děti do tří let z hlediska jejich dalšího vývoje v naprosté většině případů nejvhodnější rodičovská péče. *„Do tří let se tvoří základy osobnosti, děti potřebují prostředníka v komunikaci se světem, jednu svoji osobu, která je většinu dne k dispozici a jejímž prostřednictvím si především formulují obraz o sobě a světě. Většina z nich si v této době neumí doopravdy hrát s jinými dětmi a nemá ani tuto potřebu. To je podloženo psychologickými výzkumy“* (Hašková 2012, s. 96).

Dále se Hašková zmiňuje o tom, že pro kojence i batolata je normální rodina jediným skutečně bezpečným prostředím. Z vývojové psychologie již víme, že pro tuto věkovou skupinu je velmi důležitá jedna vztahová osoba, která je s dítětem téměř trvale. V rámci tohoto prvotního vztahu je jedinec schopen v budoucnu tvořit svoje harmonické vztahy.

Průzkum realizovaný Ministerstvem práce a sociálních věcí spolu s Masarykovou univerzitou opětovně ukázal, že většina mladých rodin a rodin s dětmi do šesti let preferují, aby matka mohla zůstat co nejdéle doma a starat se o děti a stát poskytoval finanční podporu. Například v roce 2010 celých 84 % rodičů dětí mladších šesti let souhlasilo s výrokem, že o dítě do tří let má celodenně pečovat jeho matka. Ženy se však potýkají s dilematem ekonomické nutnosti a možnosti pracovat, zároveň to však pro ně znamená omezení spokojenosti dítěte a rodiny. Jistě má velký vliv i návrat ženy do společnosti, možnost seberealizace, či obavy ze ztráty nabytých dovedností a znalostí.

Čeští rodiče tedy do značné míry odmítají institucionální péči o děti mladší tří let. Avšak ti, kdo s ní mají zkušenost, jsou jí nakloněni častěji než ti, kteří žádnou zkušenost nemají (Hašková 2012, s. 111).

#### 2.4. MYŠLENKY A VLIV J. A. KOMENSKÉHO

Významný český a světový pedagog Jan Amos Komenský už v 17. století rozvinul myšlenku Pansofie, která měla utvářet všechny stránky člověka, jeho rozum, řeč i ruku. To vše bez ohledu na věk. Tyto myšlenky byly nadčasové a jsou aktuální i dnes.

*„Cílem Komenského snah není výchova k určitému povolání či postavení ve společnosti, ale výchova k lidství, k všeobecné lidské vzdělanosti. Jeho demokratismus zaměřuje vychovatelské a vzdělávací úsilí na všechny členy společnosti“* (Kasper aj., 2008, s. 18).

Komenského pansofie nebyla pouze částečná, kouskovitá, ale uváděla vztahy a souvislosti, hledala společné principy jevů, které byly platné jak pro svět přírody tak i lidskou společnost (Kasper aj., 2008, s. 22).

V knize *Obecné porady o nápravě věcí lidských* je samostatná část věnována výchově a vzdělávání, *Pampaedia*. Komenský zde rozděluje lidský život podle věku na osm na sebe navazujících škol: škola zrození, útlého dětství (zvaná též klín mateřský), dětství, dospívání, mladosti, dospělosti, stáří a smrti. Pro každý stupeň pak určuje vhodný výchovný a vzdělávací obsah. V knize se tak dočítáme o Komenského představě o nápravě věcí lidských, že výchova a formování člověka je celoživotní.

Komenského *Informatorium školy mateřské* bylo tehdy primárně určeno výchově dětí v domácnosti a navíc v sobě obsahovalo důležité a inspirativní myšlenky pro dnešní péči o dítě v batolecím a předškolním období. Toto dílo vznikalo formulací výchovných cílů, které byly



zaměřeny především na vyrovnaný rozvoj osobnosti, dále zahrnutím souhrnných informací o společnosti a přírodě a též navrhovaných stylem výuky (Bečvářová 2003, s. 10).

Samotný název knihy je spíše zavádějící, avšak nejedná se o péči dětí v mateřské škole. Ve své knize Informatorium školy mateřské nabádá těhotné ženy, jak mají o sebe a o nenarozené dítě pečovat. Také zde popisuje vývoj, vzdělání a péči dítěte od prenatálního období do šesti let. Nabádá rodiče, jak správně o dítě pečovat. Dále Komenský uvádí důvody, proč by děti měly být do šesti let v blízkosti matky. Klade důraz, že malé děti potřebují péči jedné pečující osoby. To Komenský odůvodňuje i tím, že se v tomto věku mozek dítěte stále dotváří, a proto je pro něj důležité, aby do té doby byl v klidné domácí péči a nebyl zbytečně přetěžován. Zároveň však podporuje rodiče, aby děti vedli v domácí péči k pracovitosti a poslušnosti.

*„Před šestým letem z mateřského klína vypouštět a preceptorům k cvičení oddávati neradím“*  
(Komenský 2007, s. 87).

S Komenského názory se ztotožňuji. Líbí se mi jeho postoje k výchově a vzdělávání, které nejsou limitované věkem dítěte a zároveň jeho moudrost. V Komenského době to byly převratné myšlenky, ale i dnes mají v naší společnosti velkou váhu a lze z nich čerpat. Sama si myslím, že ačkoliv je doba zcela odlišná, mělo by dítě být poblíž matky alespoň v celém batolecím období.

## 2.5. ASOCIACE COMENIANA

Aktivity asociace Comeniana jsou realizovány již od roku 2005. V té době začala Jednota bratrská zakládat a provozovat mateřská a rodinná centra, volnočasové a nízkoprahové kluby pro děti a mládež a brzy také kluby pro seniory. Do současné doby se počet těchto aktivit navýšil téměř na padesát v České republice.

Asociace Comeniana byla založena církví Jednotou bratrskou. Comeniana je asociace, která sdružuje síť mateřských a rodinných center, volnočasové aktivity pro děti, mládež a seniory. Jednou z hlavních tezí Jednoty bratrské je sociálně pedagogický aspekt. Jednota bratrská chce žít v kontaktu se svým okolím, vnímat jeho potřeby a reagovat na ně. Proto zakládá řadu nejrozličnějších aktivit pro všechny věkové skupiny, nejstarší generaci nevyjímaje. Asociace staví na tradičních hodnotách, podobných jako Jan Amos Komenský. Jeho hodnoty pramenily z víry v Boha a desatera přikázání. Podporuje zdravé rodinné vztahy, výchovu v rodině, morální a etické hodnoty.

Centra nejsou izolovanou společností, ale jsou součástí širší služby církve. Mezi tyto služby jsou řazeny nabídky, které zajišťují církevní základní a mateřské školy, volnočasové kluby pro děti, mládež i celé rodiny, organizace pro prevenci sociálně-patologických jevů, diakonie, občanské poradny. Jednota bratrská spolupracuje s orgány místní samosprávy v regionech, ve kterých se nachází a které spadají do některé z oblastí komunitního plánování rozvoje sociálních služeb. Aktivity církve navazují na další služby, mezi které patří například semináře o výchově, vzdělávání a vývojové psychologii dětí. Dále pak organizuje kreativní večery, společenské plesy, tábory, rodinné výlety a jiné.

Cíl asociace Comeniana je odlišný od současného konzumního styl života. Motivuje rodiče a prarodiče k zapojení do výchovy v jejich nezastupitelné úloze, zdůrazňuje jejich kompetence v procesu přirozeného předcházení patologickým jevům. Hlavním cílem je tedy snaha motivovat všechny členy rodiny k budování a udržení zdravých vztahů v rodině napříč generacemi. Dalším cílem je motivace otců na podílu výchovy svých dětí a posílení zdravých vztahů v rodině. Rodinná a mateřská centra si kladou za cíl poskytnout rodičům a jejich předškolním dětem přátelské a důvěryhodné zázemí k trávení volného času.

Mateřské centrum Rolnička, které jsem vedla během své rodičovské dovolené jako vedoucí, bylo pro veřejnost otevřené třikrát týdně. Centrum navštěvovaly především matky s dětmi v batolecím a předškolním věku. Rodiče využívali nabídky centra jako možnost trávit aktivně čas společně se svými dětmi. Pro děti byl připraven program respektující specifika této věkové skupiny dětí. Do programu byli vždy aktivně zapojeni i rodiče. Cílem programu byla snaha o všestranný rozvoj dítěte. V programu Pohybové hrátky byl kladen důraz na rozvoj lokomoce a hrubé motoriky dítěte. Jemnou motoriku jsme u dětí rozvíjeli v programu Tvoření. Děti se seznamovaly s malbou, kresbou, prací s modelínou a s různým materiálem. Pro rozvoj řečových dovedností a kognitivních znalostí byl program Řídkanky a Pohádky. Jako důležitý přínos mateřských a rodinných center vnímám možnost socializace dítěte již v útlém věku. Kontakt s druhými lidmi a vrstevníky je v předškolním věku pro dítě přínosný. Dítě má možnost poznat nové sociální prostředí a získat tak nové zkušenosti, které mu pobyt v mateřském centru nabízí. Dítě v batolecím období se během některých aktivit separuje od matky. Tato separace je pro dítě v tomto období přirozená, kdy si dítě hraje a zároveň má matku poblíž. Tato jistota je pro dítě tohoto věku důležitá.

Uvedeným způsobem poskytuje asociace matkám na rodičovské dovolené možnost zapojovat své děti do dětské skupiny a navázat sociální vazby i v době před nástupem do vzdělávací instituce typu mateřské školy.

## PRAKTICKÁ ČÁST

### 3 CÍLE ŠETŘENÍ

**Prvním cílem bakalářské práce je ověřit prospěšnost pozdějšího nástupu do mateřské školy na vybraném vzorku respondentů.** Tento cíl jsem se snažila ověřit dlouhodobým pozorováním vybraných dětí v mateřské škole a dotazníkovým šetřením mezi rodiči dětí. **Druhým cílem je poukázat na důležitost výchovy v rodině v prvních letech života dítěte** s odkazem na myšlenky J. A. Komenského. Při práci na teoretické části bakalářské práce jsem pracovala s rozdílnými názory na péči o dítě v současné době v České republice a ve světě. Nejvíce ale poukazují poznatky J. A. Komenského. Domnívám se, že jeho myšlenky a většina pedagogických principů jsou stále aktuální. **Posledním cílem bylo představit hodnoty křesťanských mateřských center asociace Comeniana.** Tyto hodnoty jsem blíže specifikovala v samostatné kapitole teoretické části mé bakalářské práce.

V průběhu šetření jsem hledala odpověď na následující výzkumné otázky.

VO1: Je samotný věk kritériem připravenosti dítěte do mateřské školy?

VO2: Jaké jsou nejčastější adaptační problémy dětí při vstupu do mateřské školy?

VO3: Jaké metody nácvičku odloučení od matky volí rodiče nejčastěji?

V praktické části své práce popisují průběh přípravy, realizaci a vyhodnocení výzkumného šetření.

## 4 METODOLOGICKÝ RÁMEC ŠETŘENÍ

Pro dosažení cíle výzkumu jsme si zvolila kvalitativní výzkum. „*V kvalitativním výzkumu jde převážně o odhalení subjektivních významů výpovědí daných subjektů.*“ (Maňák, 2004, s. 25).

K zajištění komplexnosti mého výzkumu bylo nutné kvalitativní metodu zkombinovat s kvantitativní metodou, kterou jsem realizovala formou dotazníkového šetření.

### **Rozhovor**

*„Rozhovor slouží k získání informací o přáních, názorech a postojích k dané problematice. Zajišťuje přímý kontakt respondenta s dotazujícím. Oba v takovém případě jsou aktivními účastníky, a tak společně ovlivňují průběh rozhovoru i získaných dat“* (Ferjenčík 2010, s. 171).

Oslovila jsem psycholožku paní PaedDr. Zdeňku Pospíšilovou a Mgr. et Mgr. Hanou Šukovou, psycholožkami pedagogicko-psychologické poradny. Mgr. Šuková je zároveň matkou dítěte navštěvující základní školu, kde pracuji. Cílem rozhovoru bylo zjistit jejich zkušenosti a názory na institucionalizovanou péči u dětí mladších tří let a dětí tříletých a starších. Rozhovor s dětskou psycholožkou PaedDr. Zdeňkou Pospíšilovou probíhal dne 28. února 2017 v Pedagogicko-psychologické poradně v Liberci. Rozhovor s Mgr. et Mgr. Hanou Šukovou probíhal dne 8. 6. 2017 v její soukromé ordinaci v Liberci.

### **Případové studie**

Případová studie popisuje vývoj dítěte, prostředí, ve kterém vyrůstá a jeho chování. Dále popisuje průběh nástupu a adaptaci v mateřské škole.

Případové studie byly provedeny v Mateřské škole Světýlko v Liberci. Tato mateřská škola byla zřízená Církví Jednotou bratrskou v roce 1995 a je součástí Křesťanské základní a mateřské školy J. A. Komenského. Celý komplex má tři budovy v poklidné části Liberce. Mateřská škola má dvě oddělení – Sluníčka (25 dětí ve věku 3–5 let) a Světlušky (25 dětí pětiletých a starších). Pro případové studie jsem si vybrala 5 dětí z oddělení Sluníčka, kde pracuji jako učitelka.

Pozorování dětí probíhala v prostorách mateřské školy v době řízených i neřízených činností od září 2015, kdy děti nastoupily do mateřské školy, do května 2017. Pozorovala jsem tři chlapce (dva z nich nastoupili do MŠ ve věku přesně tři let, jeden ve věku tři a půl roku) a dvě dívky (jedné byly v době nástupu přesně tři roky, druhé dva a tři čtvrtě roku). U těchto pěti dětí

probíhal nástup a adaptace v mateřské škole různými způsoby. Měla jsem možnost pozorovat a porovnávat tyto děti s ostatními.

### **Dotazníkové šetření**

*„Dotazník je považován za nejrozšířenější metodu výzkumu. Využívá se především pro zjištění dat, ale také názorů a postojů dotazovaného k tématu, jež dotazující zkoumá. Je tvořen skupinou otázek vztahujících se k danému tématu“* (Skutil aj. 2011, s. 80).

Forma dotazníku byla zvolena především pro jeho možnost oslovení větší skupiny lidí. **Cílem dotazníků bylo zjistit, jaké zkušenosti mají rodiče z nástupem svého dítěte do mateřské školy a zda věk nástupu dítěte byl přiměřený ve vztahu k jeho celkové zralosti.** Také jsem z dotazníku zjišťovala proces adaptace po nástupu do mateřské školy, schopnost sebeobsluhy v době nástupu a zkušenosti s péčí dítěte v jiné instituci.

S dotazníkovým šetřením jsem oslovila rodiče dětí, které navštěvují mateřskou školu Světýlko v Liberci. Před rozdělením dotazníku rodičům jsem si jeho vhodnost ověřila předvýzkumem – vybraní rodiče dětí z MŠ byli požádáni o vyplnění dotazníků a poskytnutí zpětné vazby. V průběhu měsíce dubna 2017 následovalo rozdělení opravené verze dalším rodičům. Rodičům jsem dotazníky předávala osobně, v době ranního příchodu do mateřské školy či odpoledního vyzvedávání. Během předávání jsem rodičům podala všechny potřebné informace. Z důvodu zachování anonymity, byla pro odevzdání vyplněných dotazníků v šatně mateřské školky umístěna sběrná krabice, do níž mohli rodiče vložit svůj dotazník kdykoliv a nepozorovaně.

Pro sestavení dotazníků jsem vycházela z cílů průzkumu a z výzkumných otázek. Jednotlivé otázky byly sestaveny tak, aby postupně zjišťovaly náležitá data a zároveň, aby odpovídaly zkoumané problematice. Byly pokládány jednoduchou nemanipulativní formou. Dotazník obsahoval 7 otázek uzavřeného a polouzavřeného typu.

V první části dotazníku získávám základní údaje o respondentech vztahujících se k výzkumu. V druhé části dotazníků zjišťuji informace o zkušenostech s nástupem a adaptací dítěte do mateřské školy, věk, předchozí zkušenosti a jiné okolnosti. Dále zjišťuji celkovou připravenost dítěte na mateřskou školu v době jeho nástupu. Také názor rodičů na odpovídající věk nástupu jeho dítěte. Přesné znění otázek lze nalézt v dotazníku, který je uveden v příloze D.

Celkem jsem rozdala 45 dotazníků. Vyplněných dotazníků se mi vrátilo 36. Rodiče, kteří mají v mateřské škole dvě děti, obdrželi samostatný dotazník pro každé dítě.

Z 36 dotazníků jich téměř 92 % vyplnila matka. Pouze v jednom dotazníku bylo uvedeno, že otec nežije ve společné domácnosti. V ostatních 35 případech je rodina úplná. Z dotazníků má přesně polovina rodin dvě děti. Devět rodin má tři děti a jedno dítě má celkem pět rodin z dotazovaných respondentů.

V první části dotazníku jsem získala základní údaje o rodině dítěte. Následovaly položky směřující k cíli šetření a k zodpovězení výzkumných otázek.

**Výzkumná otázka číslo 1: Je samotný věk kritériem připravenosti dítěte do mateřské školy (dále jen „MŠ“)?**

**K VO č. 1 se vztahují položky číslo 1, 2, 7.**

**Položka č. 1:** V jakém věku nastoupilo Vaše dítě do mateřské školy?

**Položka č. 2:** Jaký byl důvod nástupu Vašeho dítěte do mateřské školy?

**Položka č. 7:** Co (po zkušenosti s adaptací Vašeho dítěte) soudíte o věku jeho nástupu do mateřské školy?

**Výzkumná otázka č. 2: Jaké jsou nejčastější adaptační problémy dětí při vstupu do mateřské školy?**

**K VO č. 2 se vztahují položky č. 5, 6.**

**Položka č. 5:** Jak probíhala adaptace Vašeho dítěte po nástupu do mateřské školy?

**Položka č. 6:** Myslíte si, že Vaše dítě bylo ve svém věku připravené na nástup do instituce v uvedených oblastech?

**Výzkumná otázka č. 3.: Jaké metody nácviu odloučení od matky volí rodiče nejčastěji?**

**K VO č. 3 se vztahují položky č. 3 a 4.**

**Položka č. 3:** Svěřili jste již před nástupem do předškolního zařízení péči o Vaše dítě jiné osobě?

**Položka č. 4:** Navštěvovalo Vaše dítě před nástupem do mateřské školy jinou předškolní instituci, ve které trávilo nějaký čas bez rodičů (miniškolka, dětský klub...)?



## 5 PREZENTACE A INTERPRETACE DAT – VÝSLEDEK DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

Data jsem předvedla do tabulky a grafů a následně jsem zjišťovala vztahy mezi jednotlivými položkami.

Položka číslo 1: V jakém věku nastoupilo Vaše dítě do MŠ, směřuje k první výzkumné otázce, zda je samotný věk kritériem připravenosti dítěte do mateřské školy. Položka číslo 2: Jaký byl důvod nástupu Vašeho dítěte do MŠ, zjišťuje rozdíl mezi nutností či touhou po vstupu dítěte do mateřské školy. Druhá výzkumná otázka se ptá na nejčastější adaptační problémy dětí při nástupu do MŠ. Tato otázka směřuje k položkám 5, 6, 7. Jak probíhala adaptace Vašeho dítěte po nástupu do MŠ? Myslíte si, že Vaše dítě bylo ve svém věku připravené na nástup do instituce v níže uvedených oblastech? Co (po zkušenostech s adaptací Vašeho dítěte) soudíte o věku jeho nástupu do MŠ? K 3. výzkumné otázce: Jaké metody návčiku odloučení od matky volí rodiče nejčastěji, se vztahují položky číslo 3 a 4. Cituji: Svěřili jste již před nástupem do předškolního zařízení péči o Vaše dítě jiné osobě? Navštěvovalo Vaše dítě před nástupem do MŠ jinou předškolní instituci, ve které trávilo nějaký čas bez rodičů?

### **Položka č. 1: V jakém věku nastoupilo Vaše dítě do MŠ?**

V první položce se uvádí věk dítěte při nástupu do mateřské školy. Z uvedeného grafu lze zjistit, že z 36 dotázaných jich 24 vyplnilo, že nástup dítěte do MŠ byl na třech letech. V 6 případech byl nástup ještě před třetím rokem, v 5 případech ve 4 letech a pouze jeden případ byl nástup v 5 letech.

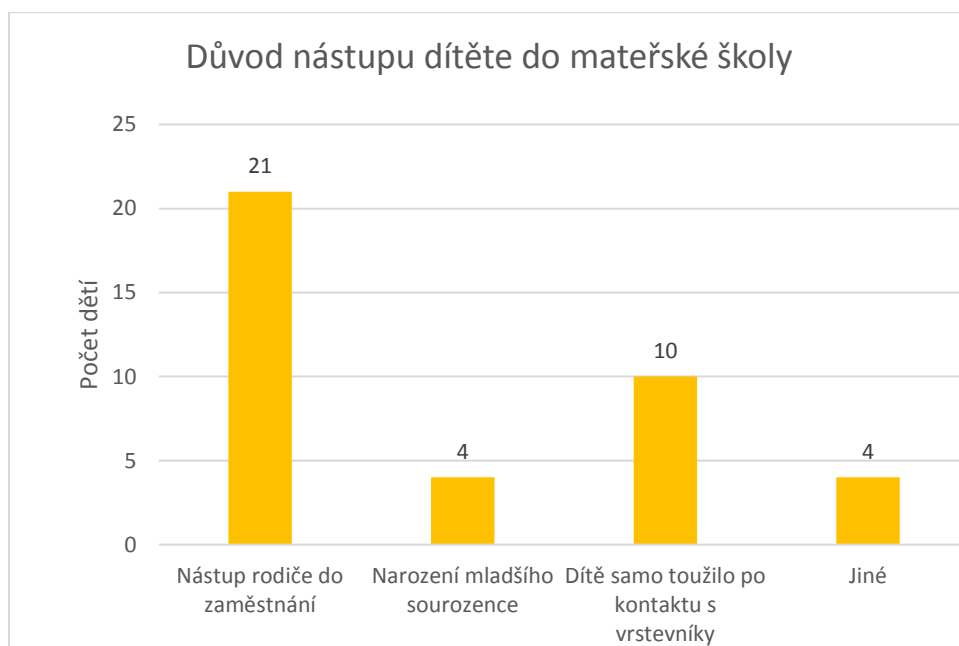
**TABULKA 1 VĚK NÁSTUPU DO MŠ**

<b>Věk nástupu</b>	<b>Před 3. rokem</b>	<b>3 roky</b>	<b>4 roky</b>	<b>5 let</b>
<b>Počet dětí z celku 36</b>	<b>6 dětí</b>	<b>24 dětí</b>	<b>5 dětí</b>	<b>1 dítě</b>

## **Položka č. 2: Jaký byl důvod nástupu Vašeho dítěte do MŠ (případně jiné instituce pro předškolní děti)?**

V druhé položce zjišťuji důvod nástupu dítěte do mateřské školy. Z 36 dotázaných jich 21 uvádí za důvod nástup do zaměstnání. Dalších deset respondentů uvádí, že dítě samo toužilo po kontaktu s vrstevníky. Čtyři respondenti uvádí důvod nástupu do MŠ narození mladšího sourozence. Poslední čtyři respondenti uvádí jiné důvody, mezi které patří nejčastěji důvod postupného začleňování do kolektivu a rozmanitost programů, které jim MŠ poskytuje.

Z odpovědí tedy jasně vyplývá, že rodiče jako nejčastější důvod uvádí návrat do zaměstnání. Já sama jsem své děti zapsala do mateřské školy taktéž z tohoto důvodu.



**GRAF 1**

## **Položka č.3: Svěřili jste již před nástupem do předškolního zařízení péči o Vaše dítě jiné osobě?**

Položka číslo 3 je zaměřená na svěření dítěte do péče jiné osoby před nástupem do předškolního zařízení. Z uvedených odpovědí v dotazníku vyplynulo, že 27 rodičů svěřilo před nástupem dítěte do předškolního zařízení své dítě jiné osobě. Z těchto rodičů pouze 3 svěřilo děti placené cizí osobě. Zpravidla své děti svěřili do péče prarodičům, rodině či blízkým známým. Zbylých

9 rodičů nikdy nesvěřilo své dítě do péče jiné osoby v době před nástupem do předškolního zařízení.

Většina z dotázaných rodičů uvádí, že před nástupem do předškolní instituce svěřila své děti po péče jiných osob. Nejčastěji se jedná o prarodiče.

**Položka č. 4: Navštěvovalo Vaše dítě před nástupem do MŠ jinou předškolní instituci, ve které trávilo nějaký čas bez rodičů (miniškolka, dětský klub...)?**

Ve čtvrté dotazníkové položce se dotazují, zda dítě navštěvovalo před nástupem do MŠ jinou předškolní instituci, ve které trávilo čas bez rodičů. Z dotazníku vyplynulo, že 30 rodičů nesvěřilo své dítě před nástupem do mateřské školy do jiné předškolní instituce, ve které by dítě trávilo čas bez rodičů. Zbylých 6 rodičů uvádí, že své dítě svěřili na určitou část dne do jiné předškolní instituce bez jejich doprovodu. Z těchto odpovědí vyplynulo, že se jedná o zájmový kroužek, který probíhal jednou týdně dvě hodiny. Pouze z jedné odpovědi vyplývá, že dítě před nástupem do mateřské školy docházelo na několik hodin denně, třikrát týdně do jiné předškolní instituce.

**TABULKA 2 PŘEDCHOZÍ DOCHÁZKA**

Docházka dítěte do předškolní instituce (klub, miniškolka) bez rodičů	ANO	NE
Počet dětí z celkového počtu 36	6	30

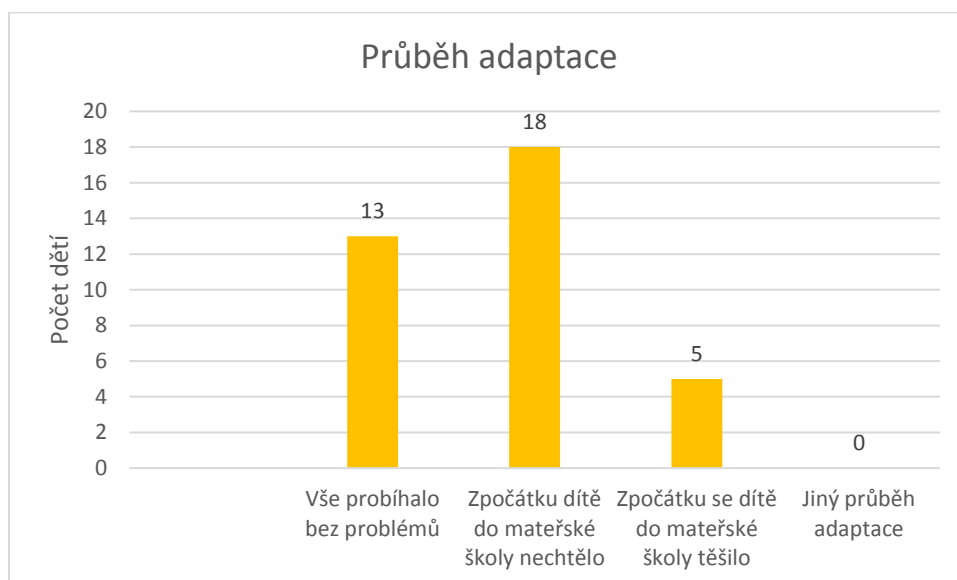
Z těchto odpovědí tedy můžeme vyvodit, že většina dětí nenavštěvovala před nástupem do mateřské školy jinou instituci.

**Položka č. 5: Jak probíhala adaptace Vašeho dítěte po nástupu do MŠ?**

Pátou položkou se snažím zjistit průběh adaptace dětí po nástupu do MŠ. Z odpovědí vyplývá, že u 13 dětí z 36 dotazovaných probíhala adaptace po nástupu do MŠ bez jakýchkoliv problémů. V 18 případech se dětem do mateřské školy zpočátku nechtělo. To se projevovalo různými způsoby například pláčem, úzkostí, touhou po kontaktu s matkou. U těchto dětí si polovina zvykla na MŠ až po několika měsících. Čtyřem dětem trvala adaptace na MŠ několik týdnů. V pěti případech pouze několik dnů.

V pěti případech se dítě do mateřské školy zpočátku těšilo. Po několika dnech u 4 dětí došlo k nechuti do mateřské školy dále docházet. To se někdy projevovalo pláčem, úzkostí, touhou po kontaktu s matkou, kousání nehtů, pomočování. V jednom případě se tento stav objevil až po několika měsících docházky do MŠ.

Po vyhodnocení této položky jsem došla k závěru, že u většiny dětí probíhá adaptace na MŠ různými způsoby a v různém časovém období. U některých dětí je adaptační proces provázen psychosomatickými problémy, které samy odezní v průběhu několika týdnů až měsíců. Během září a v době nástupu nového dítěte se snažím s kolegyněmi hlavně o trpělivý, láskyplný a tolerantní přístup a postupně s dětmi tvoříme pravidla, navykáme je na program v mateřské škole a snažíme se jim jejich adaptaci co nejvíce usnadnit zařazováním různých her, delším pobytem venku apod.



## GRAF 2

### **Položka č. 6: Myslíte si, že Vaše dítě bylo ve svém věku připravené na nástup do instituce v níže uvedených oblastech?**

Otázku připravenosti dítěte na nástup do instituce jsem rozdělila do pěti oblastí.

V první oblasti (sebeobsluha dítěte, jeho dovednost oblékání a obouvání) uvedlo 25 rodičů, že dítě bylo v tomto směru připravené na nástup do instituce. V oblasti osobní hygieny a schopnosti sebeobsluhy na toaletě odpovědělo 21 rodičů, že bylo dítě v této oblasti připravené do zařazení do kolektivu. Naopak zbylých 15 nebylo v tomto směru schopno sebeobsluhy. Stejně výsledky vyšly i v oblasti schopnosti dítěte odloučit se od rodičů na podstatnou část dne.

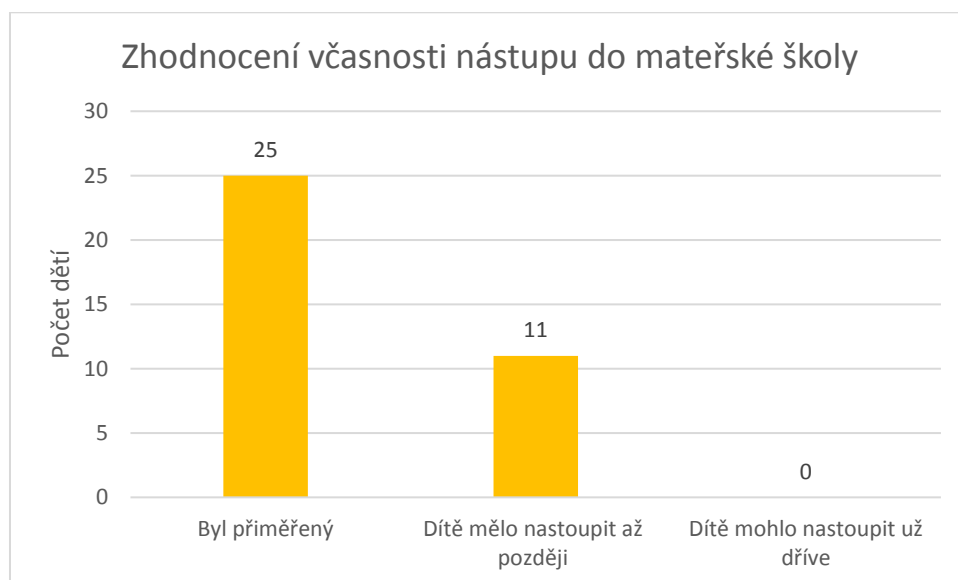
V oblasti schopnost pobytu dítěte ve skupině s vrstevníky bylo zjištěno, že 32 dětí bylo připravené v této oblasti pro zařazení do kolektivu. U zbylých 4 dětí rodič uvádí, že dítě nebylo na pobyt ve skupině s vrstevníky připravené.

V oblasti komunikace s dospělou osobou bylo dotazníkovým šetřením zjištěno, že 31 dětí bylo schopno komunikovat s dospělou cizí osobou. Pouze 5 dětí mělo problém při nástupu v komunikaci s cizí dospělou osobou. U těchto dětí se projevoval strach, ostych.

Ve většině případů se rodiče shodují, že jejich dítě bylo ve svém věku připravené na nástup do instituce v uvedených oblastech. Z pohledu učitelky MŠ mohou kontaktovat, že tříleté děti jsou často nesamostatné v oblasti sebeobsluhy, zvláště ve schopnosti oblékání a obouvání.

### **Položka č. 7: Co (po zkušenosti s adaptací Vašeho dítěte) soudíte o věku jeho nástupu do MŠ?**

V poslední položce respondenti uvádí vhodnost věku svého dítěte po zkušenostech s adaptací na nástup do MŠ. Z 36 dotázaných jich 25 uvádí, že nástup jejich dítěte do MŠ byl přiměřený. V 11 případech respondenti uvádí, že dítě mělo do mateřské školy nastoupit později. Žádný dotazovaný si nemyslí, že jejich dítě mělo nastoupit dříve.



### **GRAF 3**

Ve většině případů se rodiče shodují, že věk nástupu jejich dítěte do MŠ byl přiměřený. Osobně se přikláním k možnosti nástupu dítěte do mateřské školy po třetím roce věku, kdy je dítě více připravené na odloučení od matky a je více samostatné ve své sebeobsluze.



## 6. VÝZKUMNÉ OTÁZKY

### **Výzkumná otázka číslo 1. Je samotný věk kritériem připravenosti dítěte do MŠ?**

K první výzkumné otázce se vztahují položky číslo 1, 2, 7. Dle průzkumu zjišťuji, že 58,4 % respondentů uvádí, že po zkušenosti s nástupem do MŠ a adaptací svého dítěte ve třech letech, je věk nástupu přiměřený. Zbýlých 41,6 % respondentů uvádí, že by pro jeho tříleté dítě byl vhodnější nástup do MŠ později.

U dvouletých dětí respondenti uvádí v 83,3 %, že nástup do MŠ byl přiměřený. Pouze 16,6 % respondentů se zmiňuje, že jejich dvouleté dítě mělo nastoupit později.

Respondenti čtyřletých a pětiletých dětí se ve všech případech shodují, že věk nástupu do MŠ byl přiměřený.

Ani v jedné skupině respondentů nikdo nenapsal, že jejich dítě mělo nastoupit do předškolního vzdělávání dříve.

**Závěr:** Z první výzkumné otázky vyplývá, že zatímco u dvouletých dětí byl z velké části věk nástupu dle respondentů přiměřený, u tříletých dětí byla připravenost pouze větší než polovina. U čtyřletých a pětiletých dětí byl pak vždy nástup přiměřený. Dá se tedy říci, že samotný věk není z pohledu rodiče kritériem připravenosti dítěte na zařazení do předškolního vzdělávání.

### **Výzkumná otázka č. 2. Jaké jsou nejčastější adaptační problémy dětí při nástupu do MŠ?**

K výzkumné otázce č. 2 se vztahují položky č. 5, 6. Z 36 respondentů jich 36,1 % označilo v položce č. 5, že adaptace jejich dítěte po nástupu do MŠ probíhala bez problémově. V ostatních případech tj. 63,9 % probíhala adaptace na MŠ s potížemi různého charakteru. Nejčastějšími projevy byl pláč, úzkost, touha po matce. Mezi další projevy byl návrat na nižší úroveň dítěte ve formě pomočování, touha být batoletem nebo kousání nehtů. Tyto adaptační problémy se objevovaly buď ihned po nástupu do MŠ, nebo v různém časovém období po nástupu.

Respondenti průzkumu tvrdí, že ze 73 % byly jejich děti ve svém věku připravené na nástup do instituce v oblasti sebeobsluhy, osobní hygieny, odloučení od rodičů, pobytu ve skupině s vrstevníky a komunikaci s dospělými. V ostatních případech tj. 27 % byly děti na nástup do MŠ v určitých oblastech nepřipraveny.

Dalo by se tedy říci, že v oblasti dovedností byly děti na nástup do MŠ ve většině případů připraveny. V oblasti sociální adaptace a schopnosti odloučení od rodičů na větší část dne byla větší část dětí na nástup do MŠ nepřipravena.

**Závěr:** Z výzkumné otázky vyplývá, že v oblasti dovedností byly děti na nástup do MŠ ve většině případů připraveny. V oblasti sociální adaptace a schopnosti odloučení od rodičů na větší část dne byla větší část dětí na nástup do MŠ nepřipravena.

### **Výzkumná otázka č. 3. Jaké metody nácviu odloučení od matky volí rodiče nejčastěji?**

K výzkumné otázce č. 3 se vztahují položky č. 3 a 4. Z těchto dvou položek vyplývá, že ve většině případů děti respondentů nenavštěvovaly před nástupem do MŠ jinou předškolní instituci, kde by trávilo nějaký čas bez rodičů. Pouze 17 % respondentů uvádí, že jejich děti navštěvovaly dětský klub a to jednou týdně na dvě hodiny. Pouze jedna respondentka z 36 uvedla, že její dítě navštěvovalo před MŠ jinou instituci před MŠ. V oblasti nácviu odloučení od matky v podobě hlídání rodinných příslušníků, přátel či placené chůvy odpovídaly dvě třetiny respondentů kladně. Nejčastěji své dítě svěřili prarodičům.

**Závěr:** Z této výzkumné otázky vyplývá, že nejrozšířenější metodou nácviu odloučení od rodičů je svěření dítěte do péče prarodičů či jedné pečující osobě. Institucionalizovaná péče před nástupem do MŠ je pouze u 6 případů z 36.

## 6.1. ZÁVĚR DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že většina rodičů vnímala nástup dětí do MŠ jako přiměřený jejich věku. Zároveň však jich většina uvádí, že adaptace na MŠ probíhala s různými adaptačními problémy, které se projevovaly v různém časovém období. Nejčastějším důvodem nástupu dítěte do MŠ byl opětovný nástup rodiče do zaměstnání. Často tomu tak bylo ve třetím roce věku dítěte. Z těchto výzkumných otázek:

VO1: Je samotný věk kritériem připravenosti dítěte do MŠ?

VO2: Jaké jsou nejčastější adaptační problémy dětí při vstupu do mateřské školy?

VO3: Jaké metody nácviu odloučení od matky volí rodiče nejčastěji?

bylo zjištěno, že samotný věk není kritériem připravenosti dítěte na MŠ. Jedná se spíše o individuální zralost dítěte. Mezi nejčastější adaptační problémy rodiče uvádí pláč, úzkost



a strach. K méně častým projevům pak uvádí návrat na nižší úroveň chování, který je spojen s psychosomatickými projevy, jako je opětovné pomočování, touha být kojence a jiné. Tyto projevy trvají většinou několik týdnů, ale i měsíců. Nejčastější metodou návratu od matky volí rodiče péči prarodičů, přátel či jiné jedné pečující osobě. Z pozice učitelky u nejmladších dětí si myslím, že děti mladší tří let prožívají nástup do předškolní instituce ve většině případů obtížněji než děti starší. Věkovou hranici tří let bych proto dle mého názoru nesnižovala, jak tomu má být od září roku 2017 dle nových stanov (není to podle novely zákona. Shoduji si s docentem Matějčkem, který podporuje nástup dítěte do mateřské školy od tří let.

## 7. ROZHOVORY S PSYCHOLOGY

V příloze A přikládám otázky k rozhovorům, v příloze B a C přikládám strukturu obou rozhovorů.

### **Rozhovor s PaedDr. Zdeňkou Pospíšilovou**

První rozhovor se uskutečnil s dětskou psycholožkou PaedDr. Zdeňkou Pospíšilovou 28. 2. 2017 v kanceláři Pedagogicko-psychologické poradny v Liberci. Dr. Pospíšilová odpovídala na mé otázky, ale často mou otázku rozvedla a mluvila o svých dlouholetých zkušenostech z pracovního, ale i osobního života. Sama dotazovaná se vnímá jako generace pana Zdeňka Matějčka a shoduje se často s jeho názory na správný vývoj dítěte.

Přepis celého rozhovoru uvádím v příloze B této bakalářské práce, na tomto místě uvádím závěry z rozhovoru. Celkově z rozhovoru vyplývá, že doktorka Pospíšilová podporuje myšlenku nástupu dítěte do mateřské školy až ve třech letech nebo později. Doporučuje, aby děti do tří let byly v blízkosti matky či členů rodiny, které jsou pro jejich vývoj pozitivní. Některé děti jsou sice již ve třech letech schopné nástupu do kolektivu a socializaci zvládnou bez obtíží, ale u jiných dětí se i po třetím nebo čtvrtém roce mohou projevit obtíže. V rozhovoru zmiňuje dnešní urychlenou, konzumní společnost, ze které se vytrácí čas na děti. Uvádí výchovné trendy, které z jejího pohledu nejsou zcela v pořádku, například trend výchovy tzv. nevychovou, kdy rodiče nezasahují do způsobu jednání svých dětí a respektují jejich momentální touhy a tím jejich osobitost. Zdůrazňuje nutnost společného trávení času rodičů s dítětem četbou pohádek, rozhovory, péče o ně. Celý náš rozhovor trval téměř dvě hodiny. Čas s paní Pospíšilovou byl pro mě povzbuzující do mé praxe i osobního života a v mnohém jsem s ní musela souhlasit.

### **Rozhovor s Mgr. et Mgr. Hanou Šukovou**

Rozhovor s Mgr. et Mgr. Hanou Šukovou se uskutečnil v soukromé poradně 8. 6. 2017 v centru Liberce. Magistra Šuková je o generaci mladší než doktorka Pospíšilová, a proto mě zajímalo, zda a v čem se budou její názory lišit či shodovat s doktorkou Pospíšilovou.

Přepis celého rozhovoru uvádím v příloze B této bakalářské práce, na tomto místě uvádím závěry z celého rozhovoru. Mgr. Šuková v rozhovoru zmiňuje, že nástup dítěte do instituce před třetím rokem věku dítěte může být považován za vhodný v některých konkrétních situacích – např. když rodina nemá jiné možnosti. Systémově však s dřívějším zařazením dětí

do institucí nesouhlasí. Zdůvodňuje to poukazem na důležitost upevnění vztahu s matkou a pocitu bezpečí v prvních třech letech života dítěte. Popisuje, že instituce je pro dítě batolecího věku méně prospěšná než čas strávený s rodiči. Dítě v tomto období není dosud připravené na socializaci, kooperaci.

### **Závěr rozhovorů**

Oba rozhovory hodnotím jako přínosné pro svou bakalářskou práci, ale i pro svou praxi v pozici učitelky v mateřské škole. Ačkoliv je Mgr. Šuková o generaci mladší než PaedDr. Pospíšilová, obě se shodují, že je pro dítě vhodnější nástup do instituce až po třetím roce.

## **8. PŘÍPADOVÉ STUDIE**

Pro případovou studii jsme si zvolila pět dětí, které nastoupily do mateřské školy za mého působení. Tyto děti měly odlišné adaptační projevy. Všechny děti stále navštěvují mateřskou školu v mém oddělení.

### **PŘÍPADOVÁ STUDIE ČÍSLO 1.**

**TABULKA 3 ZÁKLADNÍ ÚDAJE O DÍTĚTI (Č. 1)**

<i>Jméno (smyšlené)</i>	Jana
<i>Věk</i>	5 let
<i>Pohlaví</i>	dívka
<i>Místo bydliště</i>	Liberec
<i>Mateřská škola</i>	Mladší oddělení, 27 dětí

Jana je z úplné, funkční rodiny. Rodina žije v blízkosti centra města v panelákovém bytě. Prarodiče z otčovy i matčiny strany bydlí nedaleko Liberce a pravidelně se navštěvují. V rodině se nevyskytují žádná závažnější onemocnění.

**TABULKA 4 ZÁKLADNÍ ÚDAJE O RODINĚ (Č. 1)**

<b>Rodina</b>	<b>Vzdělání</b>	<b>Zaměstnání</b>
Matka	vysokoškolské	Úřednice
Otec	vysokoškolské	Úředník
Sestra	8 let, žákyně ZŠ	-

**TABULKA 5 BIOLOGICKÝ VÝVOJ (Č. 1)**

<i>Hmotnost</i>	19 kg
<i>Výška</i>	100 cm
<i>Nemoci apod.</i>	-
<i>Narození</i>	40. týden, bez komplikací
<i>Kojení</i>	Do dvou a půl let
<i>Chůze</i>	Od 14. měsíce
<i>První slova</i>	Od 10. měsíce

**TABULKA 6 CHARAKTERISTIKA (Č. 1)**

<i>Charakteristika Jany v prostředí:</i>	<i>Popis</i>
<i>mateřské školy</i>	Klidná, samostatná, spíše tichá a velice poslušná. V některých ohledech je až stydlivá či bojácná, což může souviset s nedostatečnou sebedůvěrou či obavou z možného selhání a neúspěchu, s kterým se špatně vyrovnává.
<i>doma (dle rodičů)</i>	klidná, ráda si hraje sama, je pečlivá, zodpovědná, samostatná, svědomitá, pracovitá, poslušná, ráda pomáhá

V třídním kolektivu je Jana oblíbená, přátelská, se snahou pomáhat spolužákům i učitelce. Nové vztahy s dětmi navazuje pomaleji, je zde patrný ostych. Komunikace s dospělými jí problém nečiní. Při komunikaci s bližším dospělým (širší rodina, rodinní přátelé) je obezřetnější, stydlivější a trvá déle, než naváže důvěrnější vztah.

Verbální schopnosti dívky jsou v normě. Logopedické problémy, které Jana má, jsou nepatrné, vývojového rázu. Mluví plynule, v rozvitých souvětích s logickou strukturou. Má velkou slovní zásobu. Ráda říká básničky, zpívá. Ochotně komunikuje se svými kamarády. Rodičům vždy nadšeně vypravuje zážitky z celého dne. Komunikace s novými dětmi a dospělými pro ni bývá zpočátku obtížnější.

Pokud jde o nové činnosti, její sebevědomí je nízké, dívka si nevěří, bojí se neúspěchu a prohry. Kritiku snáší obtížně. Pokud je kritika od nejbližších osob, začne se hádat a být v opozici či se rozpláče, pokud je kritika od autorit (učitelka), tiše ji přijme. Pochvala ji dokáže motivovat k dalším výkonům. Při pozitivním hodnocení je Jana sebevědomá, s chutí pracuje.

Ve skupině vrstevníků zaujímá neutrální pozici, dokáže spolupracovat, nevyvolává konflikty. Spíše hůře dokáže prosadit své názory. Děti ji vnímají jako kamarádku.

Jana velmi ráda maluje, tvoří. Přestože je jí teprve pět let, umí psát. Jana také moc ráda zpívá a tančí, hraje si s kuchyňkou. O víkendu s rodiči chodí do přírody, na výlety, nebo navštěvují prarodiče. Chápe význam pravidel, společenských norem a obecně platných morálních pravidel. Ví, co je dobré a co špatné. Občas jí napadne nějaké pravidlo zpochybnit či se doptat, co přesně se stane, pokud jej někdo poruší. Diferencuje míru přijatelnosti chování v různém sociálním kontextu – ve vztahu k vrstevníkům např. občas poruší pravidla hry, vymýšlí si atd. – ve vztahu k autoritě pravidla striktně dodržuje. Snaží se vyhnout negativnímu hodnocení svého chování. Chová se stále egocentricky, ve vztahu k důsledkům plynoucích z pravidel. Nemá ráda, když někdo jiný poruší pravidla.

Ráda pomáhá ostatním (matce s domácími, paní učitelce, dětem v mateřské škole).

#### **TABULKA 7 ÚROVEŇ KOGNITIVNÍCH PROCESŮ (Č. 1)**

<b>Vnímání</b>	Rozvinuto ve všech oblastech
<b>Paměť</b>	Krátkodobá i dlouhodobá, dobrá
<b>Pozornost</b>	Koncentruje pozornost na danou práci či výklad
<b>Myšlení</b>	Velmi dobré, předoperační – symboly, polosymboly, centrace, koncentrace, ireversibilita, převládá egocentrismus

#### **Vztah k mateřské škole**

Dívka se zpočátku do mateřské školy netěšila. Nechtěla se odloučit od matky. Obtížně se vyrovnávala s nástupem matky do zaměstnání a celkovou změnou režimu. Adaptace v mateřské škole jí trvala několik měsíců. To se u ní projevovalo úzkostí, smutkem, uzavřeností, nechtěla se zapojovat do programu. Dívka v MŠ plakala jen zřídka, spíše v začátku docházky. V době nástupu docházela do mateřské školy i její starší sestra. Tím byl pro Janu nástup snadnější. Nyní má ke školce pozitivní vztah, ráda ji navštěvuje, těší se. Bez větších problémů zvládla i změnu učitelky.

#### **Závěr**

Problémy, které měla Jana s nástupem do předškolního vzdělávání, vycházely z neschopnosti vyrovnat se s danou situací a odloučení od matky na větší část dne. To se však po několika měsících změnilo.



## PŘÍPADOVÁ STUDIE ČÍSLO 2.

TABULKA 8 ZÁKLADNÍ ÚDAJE O DÍTĚTI (Č. 2)

<i>Jméno (smyšlené)</i>	Jakub
<i>Věk</i>	4 roky
<i>Pohlaví</i>	chlapec
<i>Místo bydliště</i>	Liberec
<i>Mateřská škola</i>	Mladší oddělení, 27 dětí

Jakub je z úplné, funkční rodiny. Rodina žije v rodinném domě v poklidné části Liberce. Prarodiče z matčiny strany bydlí nedaleko Liberce a pravidelně se navštěvují. Prarodiče z otcovi strany bydlí v Sokolově, navštěvují se občas.

TABULKA 9 ZÁKLADNÍ ÚDAJE O RODINĚ (Č. 2)

<b>Rodina</b>	<b>Vzdělání</b>	<b>Zaměstnání</b>
Matka	vysokoškolské	OSVČ
Otec	vysokoškolské	Manager
Sestra	11 let, žákyně ZŠ	-
Bratr	8 let, žák ZŠ	-

TABULKA 10 BIOLOGICKÝ VÝVOJ (Č. 2)

<i>Hmotnost</i>	21 kg
<i>Výška</i>	100 cm
<i>Nemoci apod.</i>	-
<i>Narození</i>	40. týden, bez komplikací
<i>Kojení</i>	Jeden rok
<i>Chůze</i>	Od 10. měsíce
<i>První slova</i>	Od 6. měsíce

TABULKA 11 CHARAKTERISTIKA (Č. 2)

<i>Charakteristika</i>	<i>Jakuba</i>	<i>Popis</i>
<i>v prostředí:</i>		
<i>mateřské školy</i>		Aktivní, samostatný, komunikativní, poslušný. V některých ohledech je stydlivý, bojácný.
<i>doma (dle rodičů)</i>		Průbojný, aktivní, komunikativní, rád si hraje se staršími sourozenci.

V třídním kolektivu je Jakub oblíbený, přátelský, se snahou pomáhat spolužákům i učitelce. Nové vztahy s dětmi navazuje rychle, v některých případech je ostýchavý. Komunikace s dospělými mu problém nečiní. Při komunikaci s bližším dospělým (širší rodina, rodinní přátelé) je obezřetnější, stydlivější a trvá déle, než naváže důvěrnější vztah.

Verbální schopnosti jsou v normě. Logopedické problémy, které Jakub má jsou nepatrné, vývojového rázu. Mluví plynule, v rozvitých souvětích s logickou strukturou. Má velkou slovní zásobu. Rád říká básničky, zpívá. Ochetně komunikuje se svými kamarády. Rodičům vždy nadšeně vypravuje zážitky z celého dne. Zpočátku nerad komunikuje s novými lidmi.

Rád se pouští do nových činností. Nerad přijímá prohru a kritiku. To se projevuje pláčem či hádkou. Pochvala jej dokáže motivovat k dalším výkonům. Při pozitivním hodnocení je sebevědomý, s chutí pracuje.

Ve skupině vrstevníků zaujímá neutrální až vůdčí pozici, dokáže spolupracovat, nevyvolává konflikty. Děti je vnímán jako kamarádský.

Jakub velmi rád maluje, tvoří, zpívá a tančí. Upřednostňuje pohybové činnosti a pobyt na zahradě, kde rád jezdí na kole. O víkendu s rodiči chodí do přírody, na výlety, nebo navštěvují prarodiče. Chápe význam pravidel, společenských norem a obecně platných morálních pravidel. Ví, co je dobré a co špatné. Snaží se vyhnout negativnímu hodnocení svého chování. Chová se stále egocentricky, ve vztahu k důsledkům plynoucích z pravidel. Nemá rád, když někdo jiný poruší pravidla. Rád pomáhá ostatním (matce s domácností, paní učitelce, dětem v mateřské škole).

**TABULKA 12 ÚROVEŇ KOGNITIVNÍCH PROCESŮ (Č. 2)**

<b>Vnímání</b>	Rozvinuto ve všech oblastech
<b>Paměť</b>	Krátkodobá i dlouhodobá, dobrá
<b>Pozornost</b>	Koncentruje pozornost na danou práci či výklad
<b>Myšlení</b>	Velmi dobré, předoperační – symboly, polosymboly, centrace, koncentrace, ireversibilita, převládá egocentrismus

### **Vztah k mateřské ŠKOLE**

Chlapec se zpočátku do mateřské školy těšil. Po několika dnech nadšení ustoupilo, nastala nevěle. Jakub se nechtěl odloučit od matky. Tato neschopnost adaptace na mateřskou školu byla doprovázená pláčem, vztekem, touhou po útěku. Ani po několika týdnech se stav nezlepšil i přesto, že Jakub chodil do mateřské školy pouze na část dne. Vzhledem k rodinné situaci, která matce umožňovala rodičovskou dovolenou do čtyř let věku dítěte, Jakub přerušil docházku do mateřské školy a nastoupil ji v novém školním roce. V době nového nástupu bylo chlapci 3,5 roku a již nenastaly žádné potíže spojené s adaptací. Nyní má k MŠ pozitivní vztah, rád ji navštěvuje, těší se. Bez větších problémů zvládl i změnu učitelky.



## **Závěr**

Problémy, které měl Jakub s nástupem do předškolního vzdělávání, vycházely z neschopnosti vyrovnat se s danou situací a odloučení od matky na větší část dne. To se však po několika měsících změnilo.

### PŘÍPADOVÁ STUDIE ČÍSLO 3.

TABULKA 13 ZÁKLADNÍ ÚDAJE O DÍTĚTI (Č. 3)

<i>Jméno (smyšlené)</i>	Anna
<i>Věk</i>	3 roky
<i>Pohlaví</i>	dívka
<i>Místo bydliště</i>	Liberec
<i>Mateřská škola</i>	Mladší oddělení, 27 dětí

Anna je z úplné, funkční rodiny. Rodina žije v rodinném domě v okrajové části Liberce. Prarodiče z matčiny strany bydlí ve vedlejším domě se společnou zahradou. Prarodiče z otcovy strany bydlí nedaleko Liberce a pravidelně se navštěvují.

TABULKA 14 ZÁKLADNÍ ÚDAJE O RODINĚ (Č. 3)

<b>Rodina</b>	<b>Vzdělání</b>	<b>Zaměstnání</b>
Matka	středoškolské	Úřednice
Otec	středoškolské	Kulturní referent
Sestra	11 let, žákyně ZŠ	-

TABULKA 15 BIOLOGICKÝ VÝVOJ (Č. 3)

<i>Hmotnost</i>	18 kg
<i>Výška</i>	104 cm
<i>Nemoci apod.</i>	-
<i>Narození</i>	41. týden, bez komplikací
<i>Kojení</i>	Do 6. měsíce
<i>Chůze</i>	Od 6. měsíce
<i>První slova</i>	Od 13. měsíce

TABULKA 16 CHARAKTERISTIKA (Č. 3)

<i>Charakteristika Anny v prostředí:</i>	<i>Popis</i>
<i>mateřské školy</i>	Aktivní, veselá, průbojná, samostatná, komunikativní, poslušná, v některých ohledech je přecitlivělá, bojácná.
<i>doma (dle rodičů)</i>	aktivní, ráda si hraje sama nebo se svou sestrou se, je poslušná, ráda pomáhá

V třídním kolektivu je Anna oblíbená, přátelská, se snahou pomáhat spolužákům i učitelce. Nové vztahy s dětmi navazuje bez problému, nemá ostych. Komunikace s dospělými jí problém nečiní. Při komunikaci s bližším dospělým (širší rodina, rodinní přátelé) je obezřetnější, stydlivější.

Verbální schopnosti dívky jsou na dobré úrovni. Logopedické problémy, které Anna má jsou nepatrné, vývojového rázu. Mluví plynule, v rozvitých souvětích s logickou strukturou. Má velkou slovní zásobu. Ráda říká básničky, zpívá. Ochotně komunikuje se svými kamarády. Rodičům vždy nadšeně vypravuje zážitky z celého dne. Komunikace s novými dětmi a dospělými jí nečiní problém.

Ráda se pouští do nových činností, je aktivní. Kritiku snáší obtížně. Pokud je kritika od nejbližších osob, začne se hádat a být v opozici či se rozpláče, pokud je kritika od autorit (učitelka), tiše ji přijme. Pochvala ji dokáže motivovat k dalším výkonům. Při pozitivním hodnocení. Ve skupině vrstevníků zaujímá neutrální pozici, prosazuje své názory, ale dokáže spolupracovat. Děti je Anna vnímána jako kamarádká.

Anna si ráda hraje s plyšovými hračkami a panenkami. Vyhledává pohybové aktivity a pobyt venku. Anna ráda zpívá a tančí, hraje, maluje. O víkendu s rodiči chodí do přírody, na výlety, nebo navštěvují prarodiče. Chápe význam pravidel, společenských norem a obecně platných morálních pravidel. Ví, co je dobré a co špatné. Snaží se vyhnout negativnímu hodnocení svého chování. Chová se egocentricky, ve vztahu k důsledkům plynoucích z pravidel. Nemá ráda, když někdo jiný poruší pravidla. Ráda pomáhá ostatním (matce s domácností, paní učitelce, dětem v mateřské škole).

**TABULKA 17 ÚROVEŇ KOGNITIVNÍCH PROCESŮ (Č. 3)**

<b>Vnímání</b>	Rozvinuto ve všech oblastech
<b>Paměť</b>	Krátkodobá i dlouhodobá, dobrá
<b>Pozornost</b>	Koncentruje pozornost na danou práci či výklad
<b>Myšlení</b>	Velmi dobré, předoperační – symboly, polosymboly, centrace, koncentrace, ireversibilita, převládá egocentrismus

### **Vztah k mateřské škole**

Dívka nastoupila do mateřské školy ještě před třetím rokem. V době nástupu a v následném období se u dívky nevyskytly žádné problémy s adaptací. S mateřskou školou se Anna

vyrovnala velmi dobře, pouze jí dělalo problém ranní vstávání. K mateřské škole má pozitivní vztah, ráda ji navštěvuje, těší se.

### **Závěr**

Za celých 9 měsíců nenastaly u Anny žádné problémy týkající se nástupu a adaptace na mateřskou školu.

## PŘÍPADOVÁ STUDIE ČÍSLO 4.

TABULKA 18 ZÁKLADNÍ ÚDAJE O DÍTĚTI (Č. 4)

<i>Jméno (smyšlené)</i>	Petr
<i>Věk</i>	5 let
<i>Pohlaví</i>	chlapec
<i>Místo bydliště</i>	Liberec
<i>Mateřská škola</i>	Mladší oddělení, 27 dětí

Petr je z úplné, funkční rodiny. Rodina žije v blízkosti centra města v řadovém domě v poklidné části města. Prarodiče z otcovy i matčiny strany bydlí nedaleko Liberce a pravidelně se navštěvují.

TABULKA 19 ZÁKLADNÍ ÚDAJE O RODINĚ (Č. 4)

<b>Rodina</b>	<b>Vzdělání</b>	<b>Zaměstnání</b>
Matka	vysokoškolské	OSVČ
Otec	vysokoškolské	Manager, automobilový průmysl.
Bratr	12 let, žák ZŠ	-
Sestra	7 let, žákyně ZŠ	-

TABULKA 20 BIOLOGICKÝ VÝVOJ (Č. 4)

<i>Hmotnost</i>	18 kg
<i>Výška</i>	105 cm
<i>Nemoci apod.</i>	-
<i>Narození</i>	42. týden, bez komplikací
<i>Kojení</i>	Do jednoho roku
<i>Chůze</i>	Od 14. měsíce
<i>První slova</i>	Od 13. měsíce

TABULKA 21 CHARAKTERISTIKA (Č. 4)

<i>Charakteristika Petra v prostředí:</i>	<i>Popis</i>
---	--------------

<i>mateřské školy</i>	Klidný, samostatný, velice tichý až uzavřený, poslušný. Často stydlivý či bojácný, což může souviset s nedostatečnou sebedůvěrou či obavou z možného selhání a neúspěchu, s kterým se špatně vyrovnává.
<i>doma (dle rodičů)</i>	aktivní, rád si hraje sám či sourozenci, je pečlivý, zodpovědný, samostatný, svědomitý, pracovitý, poslušný, rád pomáhá

V třídním kolektivu je Petr neutrální, přátelský, se snahou pomáhat spolužákům i učitelce. Nové vztahy s dětmi navazuje pomaleji, je zde patrný ostych. Má jednoho výhradního kamaráda. Komunikace s dospělými mu činí problémy, je obezřetnější, stydlivější a trvá déle, než naváže důvěrnější vztah. Verbální schopnosti jsou v normě. Logopedické problémy, které Petr má jsou nepatrné, vývojového rázu. Mluví plynule, v rozvitých souvětích s logickou strukturou. Má velkou slovní zásobu.

Pokud jde o nové činnosti, jeho sebevědomí je nízké, nevěří si, bojí se neúspěchu a prohry. Kritiku snáší obtížně. Pokud je kritika od nejbližších osob, začne se hádat a být v opozici či se rozpláče, pokud je kritika od autorit (učitelka), tiše ji přijme. Pochvala ho dokáže motivovat k dalším výkonům.

Ve skupině vrstevníků zaujímá neutrální pozici, dokáže spolupracovat, nevyvolává konflikty. Spíše hůře dokáže prosadit své názory. Děti je Petr vnímán jako kamarádský.

Petr velmi rád zpívá, maluje, tvoří. Přestože je mu teprve pět let, umí číst, rád učí novým poznatkům z oblasti zeměpisu např. hlavní města. Tyto zájmy volí doma i v mateřské škole. O víkendu s rodiči chodí do přírody, na výlety, nebo navštěvují prarodiče. Chápe význam pravidel, společenských norem a obecně platných morálních pravidel. Ví, co je dobré a co špatné. Snaží se vyhnout negativnímu hodnocení svého chování. Chová se stále egocentricky, ve vztahu k důsledkům plynoucích z pravidel. Nemá rád, když někdo jiný poruší pravidla. Rád pomáhá ostatním (matce s domácností, paní učitelce, dětem v mateřské škole).

**TABULKA 22 ÚROVEŇ KOGNITIVNÍCH PROCESŮ (Č. 4)**

<b>Vnímání</b>	Rozvinuto ve všech oblastech
<b>Paměť</b>	Krátkodobá i dlouhodobá, dobrá
<b>Pozornost</b>	Koncentruje pozornost na danou práci či výklad
<b>Myšlení</b>	Velmi dobré, předoperační – symboly, polosymboly, centrace, koncentrace, ireversibilita, převládá egocentrismus

## Vztah k mateřské škole

Chlapec nastoupil do mateřské školy na třech a půl letech. Od počátku se do mateřské školy netěšil. Odloučení od matky mu činilo velké obtíže doprovázené pláčem a úzkostí. Tyto obtíže neustávaly a přetrvávaly v dalších týdnech a to i přesto, že Petr chodil do mateřské školy pouze na část dne. S rodiči jsme se následně domluvili na přerušení docházky. Petr začal opět docházet v dubnu 2016, na čtyřech letech. V této době se již obtíže neopakovaly. Nyní má ke školce pozitivní vztah, rád ji navštěvuje, těší se.

## Závěr

Problémy, které měl Petr s nástupem do předškolního vzdělávání, vycházely z neschopnosti vyrovnat se danou situací a odloučení od matky na větší část dne. To se však po několika měsících změnilo.

## PŘÍPADOVÁ STUDIE ČÍSLO 5.

TABULKA 23 ZÁKLADNÍ ÚDAJE O DÍTĚTI (Č. 5)

<i>Jméno (smyšlené)</i>	David
<i>Věk</i>	4 roky
<i>Pohlaví</i>	chlapec
<i>Místo bydliště</i>	Liberec
<i>Mateřská škola</i>	Mladší oddělení, 27 dětí

David je z úplné, funkční rodiny. Rodina žije v panelákovém bytě v poklidné části města. Prarodiče z otcovy i matčiny strany pochází v Moravy. Navštěvují se několikrát do roka.

TABULKA 24 ZÁKLADNÍ ÚDAJE O RODINĚ (Č. 5)

<b>Rodina</b>	<b>Vzdělání</b>	<b>Zaměstnání</b>
Matka	vysokoškolské	Rodičovská dovolená
Otec	vysokoškolské	OSVČ
Bratr	14 měsíců, batole	-

TABULKA 25 BIOLOGICKÝ VÝVOJ (Č. 5)

<i>Hmotnost</i>	19 kg
<i>Výška</i>	110 cm
<i>Nemoci apod.</i>	-

<i>Narození</i>	40. týden, bez komplikací
<i>Kojení</i>	Do 4. měsíce
<i>Chůze</i>	Od 14. měsíce
<i>První slova</i>	Od 14. měsíce

**TABULKA 26 CHARAKTERISTIKA (Č. 5)**

<i>Charakteristika Davida v prostředí:</i>	<i>Popis</i>
<i>mateřské školy</i>	Aktivní, samostatný, veselý, průbojný, poslušný. Rád si hraje s kamarády.
<i>doma (dle rodičů)</i>	klidný, rád si sám hraje, je pečlivý, zodpovědný, samostatný, svědomitý, poslušný

V třídním kolektivu je David oblíbený, přátelský. Nové vztahy s dětmi mu nečiní problémy. Při komunikaci s dospělým je obezřetnější, stydlivější a trvá déle, než naváže důvěrnější vztah.

Jeho verbální schopnosti jsou v normě. Logopedické problémy, které má jsou nepatrné, vývojového rázu. Mluví plynule, v rozvitých souvětích s logickou strukturou. Má velkou slovní zásobu. Rád říká básničky, zpívá. Ochotně komunikuje se svými kamarády. Rodičům vždy nadšeně vypravuje zážitky z celého dne.

Pokud jde o nové činnosti, projevuje o ně David zájem a s nadšením se do nich pouští. Nemá rád kritiku. Pokud je kritika od nejbližších osob, začne se hádat a být v opozici či se rozpláče, pokud je kritika od autorit (učitelka), tiše ji přijme. Pochvala Davida motivuje k dalším výkonům.

Ve skupině vrstevníků zaujímá neutrální pozici, dokáže spolupracovat, nevyvolává konflikty. Někdy David rád prosazuje své názory. Děti je vnímán jako kamarádká.

David si velmi rád hraje s auty, s legem. Rád maluje, tvoří. Rád si hraje ve skupině dětí námětové hry různého charakteru. Doma si staví s legem, hraje s auty. Zatím nenavštěvuje žádný kroužek. O víkendu s rodiči chodí do přírody, na výlety, nebo navštěvují parodiče. Chápe význam pravidel, společenských norem a obecně platných morálních pravidel. Ví, co je dobré a co špatné. Občas jí napadne nějaké pravidlo zpochybnit či se doptat, co přesně se stane, pokud jej někdo poruší. Diferencuje míru přijatelnosti chování v různém sociálním kontextu – ve vztahu k vrstevníkům např. občas poruší pravidla hry, vymýšlí si atd. – ve vztahu k autoritě pravidla striktně dodržuje. Snaží se vyhnout negativnímu hodnocení svého chování. Chová se



egocentricky, ve vztahu k důsledkům plynoucích z pravidel. Nemá rád, když někdo jiný poruší pravidla. Rád pomáhá ostatním (matce s domácími, paní učitelce, dětem v mateřské škole).

**TABULKA 27 ÚROVEŇ KOGNITIVNÍCH PROCESŮ (Č. 5)**

<b>Vnímání</b>	Rozvinuto ve všech oblastech
<b>Paměť</b>	Krátkodobá i dlouhodobá, dobrá
<b>Pozornost</b>	Koncentruje pozornost na danou práci či výklad
<b>Myšlení</b>	Velmi dobré, předoperační – symboly, polosymboly, centrace, koncentrace, ireversibilita, převládá egocentrismus

### **Vztah k mateřské škole**

David nastoupil do mateřské školy přesně ve třech letech. Od samého počátku docházky se těšil. Adaptace proběhla bez problémů. Ani po několika týdnech se u Davida neobjevily problémy spojené s docházkou do mateřské školy. Stále u Davida převládá pozitivní vztah k mateřské škole, rád ji navštěvuje, těší se. Bez větších problémů zvládl i změnu učitelky.

### **Závěr**

V průběhu docházky do MŠ se u něj neobjevily žádné problémy. David se do mateřské školy těší, je zde rád.

## **ZÁVĚREČNÉ ZHODNOCENÍ PŘÍPADOVÝCH STUDIÍ**

Na základě uvedených pěti studií dětí je možné vyvodit, že průběh začátku vzdělávání v institucionalizovaném zařízení je individuální a nelze specifikovat, zda věk určuje schopnost adaptace a odloučení se od rodiny. Jedná se tedy o souhrn celkové zralosti a připravenosti dítěte. Některé děti jsou schopné zařadit se do kolektivu ještě před třetím rokem, aniž by prožívaly negativní projevy jako je úzkost, strach, stres, pláč. Jiné děti mohou odloučení od rodiny prožívat velmi negativně i po delší dobu a to i přesto, že již dosáhly třetího roku života. Na těchto příkladech nelze potvrdit ani vyvrátit vliv působení v jiném kolektivu s vrstevníky před nástupem do MŠ, sourozenci v rodině, pohlaví či pořadí dítěte. Dle mých vlastních zkušeností z mé pracovní činnosti a získaných během tohoto šetření jsem si uvědomila, že každé dítě je jedinečné. Ve vývoji dětí dochází k různým odchylkám a délka doby vyzrálosti v určitých

oblastech bývá tedy různorodá. Je nutné ke každému dítěti přistupovat individuálně a připravovat mu aktivity tak, aby byl jeho přirozený vývoj podpořen.

## DISKUZE

Po zadání tématu mé bakalářské práce jsem se rozhodovala, jakým způsobem se tématu zhostit. Vzhledem k tomu, že nemám žádné zkušenosti s prováděním výzkumu, bylo nutné nejdříve nastudovat metodologii výzkumu z odborné literatury. Pro vlastní výzkum jsem zvolila metodu polostrukturovaného rozhovoru.

Prvním problémem byly nevhodně sestavené otázky v rozhovoru. Některé otázky si byly podobné a psycholožky, s kterými jsem rozhovor vedla, již u první otázky odpověděly na následující.

Dalším nedostatkem byla neúplná skladba otázek. Až v průběhu vyhodnocení dotazníkového šetření jsem si uvědomila, že mi chybí dotaz na aktuální věk dítěte, který je předmětem výzkumu. To se v několika případech nedalo z dotazníku ověřit. Tato situace nastala i přesto, že jsem provedla předvýzkum.

Přestože to nebylo jednoduché, v průběhu výzkumu jsme se snažila být nestranná k tématu a neprosazovat svůj osobní názor.

## ZÁVĚR

**Cílem bakalářské práce bylo ověřit vhodnost dřívějšího nebo pozdějšího nástupu dítěte do předškolní instituce.** V průběhu psaní této práce jsem získala v odborné literatuře mnoho poznatků z oblasti vývojové psychologie u dětí v batolecím a předškolním věku.

V praktické části jsem realizovala šetření pomocí tří výzkumných metod. První metodou byl hloubkový rozhovor s dvěma dětskými psychologkami, které se ve své praxi zabývají dětmi předškolního a školního věku. Obě psychologky upozorňují na podstatné rozdíly ve vývoji dětí v batolecím a předškolním období a shodují se v názoru, že nástup do institucionalizované péče je pro děti vhodný ve třech letech a později.

Pro komplexní pohled na situaci jsem zjišťovala i názor rodičů dětí na problematiku věku nástupu dítěte do předškolního zařízení. K tomuto účelu jsem využila metody dotazníkového šetření. Pro zmapování a zhodnocení adaptačního procesu dětí z pohledu učitelky mateřské školy jsem realizovala případové studie pěti dětí.

V době promýšlení koncepce mé bakalářské práce jsem se klonila k názoru, že dítě v batolecím období například ve dvou letech nezvládne oddělení od rodičů a přechod do institucionalizované péče. Můj vyhraněný názor jsem v průběhu psaní této práce pozměnila. V některých zemích, například v Belgii a Americe je věková hranice nástupu dětí do institucionalizované péče nižší než v České republice a jeví se jako akceptovatelná pro společnost.

Studium odborné literatury a provedená šetření mi přinášejí zjištění, že většina české populace se ztotožňuje s hypotézou, že nástup dětí mladších tří let do institucionalizované péče není vhodný. Zákon č. 178/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, nám však ukládá změny v přijímání již dvouletých dětí do předškolního vzdělávání. U činnosti od září 2020 se rozšiřuje vzdělávání v mateřské škole na děti ve věku od dvou do tří let. Z longitudálního pohledu se domnívám, že tento věk pro svěřeni dítěte do institucionalizované péče není optimální. Pokud není v útlém věku upevněn vztah mezi matkou a dítětem, může absence této vazby mít negativní vliv na vývoj dítěte a na kvalitu vztahu matka a dítě v budoucnu. Domnívám se, že pokud dojde k narušení vazeb mezi rodiči a dítětem, může tak dítě odmítat i budoucí roli, a to péči o své rodiče ve stáří.

Při psaní této práce jsem zjistila, že nástup pro děti do institucionalizované péče je vhodnější ve 3 letech a déle pro jejich celkovou zralost, avšak nelze říci, že by toto tvrzení bylo všeobecně platným pravidlem.

Věřím, že tato bakalářská práce je malým přínosem pro problematiku v otázce nástupu dítěte do instituce a následné adaptace. Práce seznámila s rozdíly nástupu dětí předškolního a batolecího věku v souvislosti s vývojovou psychologií. Myslím, že tato práce měla největší přínos pro mě samotnou, ale přála bych si, aby byla přínosem i pro rodiče, kteří řeší otázku předčasného nástupu do institucionalizované péče.

## POUŽITÉ ZDROJE

BEČVÁŘOVÁ, Z., 2003.*Současná mateřská škola a její řízení*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-537-7.

BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ, V., 2007.*Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. Brno: ComputerPress, Dětská naučná edice. ISBN 978-80-251-1829-0.

BOWLBY, J., 2010.*Vazba: teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-670-4.

ČAČKA, O., 2000.*Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Psychologická edice. ISBN 80-7239-060-0.

FERJENČÍK, J., 2010.*Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-815-9.

HAŠKOVÁ, H., aj., 2012.*Péče o nejmenší: boření mýtů*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR. Knihnice Sociologické aktuality. ISBN 978-80-7419-114-5.

KASPER, T., KASPEROVÁ, D., 2008.*Dějiny pedagogiky*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2429-4.

KOMENSKÝ, J. A., 2007. *Informatorium školy mateřské*. Vyd. v nakl. Academia 2. Praha: Academia, Europa. ISBN 978-80-200-1451-1.

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D., 2006.*Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.

MATĚJČEK, Z., 2003.*Co děti nejvíc potřebují: [potřeba otevřené budoucnosti: mateřská a otcovská identita: jistota namísto úzkosti : problém týrání dětí]*. Vyd. 3. Praha: Portál. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-853-8.

MATĚJČEK, Z., 2013.*Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Vyd. 6. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0519-7.

MERTIN, V., GILLERNOVÁ, I., 2010. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-627-8.

SKUTIL, M., 2011. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-778-7.

SYSLOVÁ, Z., BORKOVCOVÁ I., PRŮCHA, J., 2013. *Péče a vzdělávání dětí v raném věku: komparace české a zahraniční situace*. Praha: WoltersKluwer. ISBN 978-80-7478-354-8.

ŠULOVÁ, L., ZAUCHE-GAUDRON, Ch., 2003. *Předškolní dítě a jeho svět: L'enfant d'âge préscolaire et son monde*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0752-2.

VÁGNEROVÁ, M., 2012. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2153-1.

## SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

### **Zákony**

Zákon o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů č. 563/2004 Sb. [online], dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-563>

### **Internetové stránky**

[www.czso.cz](http://www.czso.cz)

[www.ejustice.just.fgov.be](http://www.ejustice.just.fgov.be)

[www.eurydice.org](http://www.eurydice.org)

[www.facebook.com](http://www.facebook.com)

## SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A: Otázky k hloubkovému rozhovoru

Příloha B: Hloubkový polostrukturovaný rozhovor s PaedDr. Zdeňkou Pospíšilovou

Příloha C: Hloubkový polostrukturovaný rozhovor s Mgr. Ed Mgr. Hanou Šukovou.

Příloha D: Případová studie

Příloha E: Dotazník pro rodiče



## **Příloha A.: Otázky k rozhovoru m s psycholožkou pedagogicko-psychologické poradny**

Jistě jste zažila dobu jeslí, které jsou dnes spíše ojedinělé. Co o jeslích soudíte dnes?

Co si myslíte o rozdílu nástupu dítěte do MŠ ve třech a ve čtyřech letech?

Vnímáte z pozice dětského psychologa nějaký rozdíl? Pozitiva x negativa pro vývoj dítěte?

Preferujete, aby tříleté dítě nastoupilo do instituce či zůstalo s rodiči (pokud to situace umožňuje)?

Jaký je Váš názor na situaci, kdy se matka rozhodne zůstat s dítětem doma i po ukončení rodičovské dovolené a začne s ním navštěvovat různá zařízení např. mateřská centra, která umožňují navázat nové sociální vztahy s vrstevníky?

Jaké indicie podle Vás poukazují na připravenost dítěte pro zařazení do kolektivu?

Myslíte si, že je dobré, aby rodič ovlivňoval trávení volného času svého dítěte už od útlého věku?

## **Příloha B: Hlubkový polostrukturovaný rozhovor s PaedDr. Zdeňkou Pospíšilovou**

### **Jistě jste zažila dobu jeslí, které jsou dnes spíše ojedinělé. Co o jeslích soudíte dnes?**

My jsme se učili a velká naše ikona vývojové psychologie byl docent Matějček. Já jsem pevně přesvědčena, že každé dítě je tak velký originál, že to nemůžeme nějak zobecnit. Jsou děti, které to dobře unesou a jsou děti, a těch si myslím, že je více, že je to pro ně těžké. My dospělí chceme, aby to unesly, nasazujeme si růžové brýle. Jsou děti, které se zadaptují a jsou vyčerpaný tím, jak jsou v kolektivu, jak se musí hodně rychle o sebe postarat a osamostatnit se. Je trend, aby se maminky vracely co nejdříve do práce. Dvě, tři generace přežily jesle. Ne všichni na to vzpomínají dobře a možná díky jeslím máme k sobě dál. A víc stojíme o tu práci než o ten stereotyp být s dítětem do třech let doma. Platí tam ten klid, který dítě s maminkou mají, a je k nezaplacení. Vystavovat tu křehkou centrální nervovou soustavu dítěte stresu. Dítě třeba, když je doma s maminkou, tak může spinkat například do osmi. Jakmile ho dáme do instituce, musí vstávat ať je jakékoliv počasí, běží se do školky...to je vše tlak na dítě. Maminka lépe kopíruje potřeby dítěte, jak hry, spánku, jídla než instituce. Je mnoho faktorů. Jde o osobnost dítěte, přizpůsobit potřeby dítěte jeho rytmu. I infekce v kolektivním zařízení se pořád točí, lítají bacily. Maminka dá dítě ve třech letech do školky a je pořád doma, protože dítě je nemocné. Pokud je to ještě před třetím rokem, ve dvou letech, dítě se k infekcím dostává v křehkém období vývoje. Já jsem z generace, která je nakloněná nechávat dítě do tří let doma. Každý, kdo z toho má profit, jako třeba miniškolky, tak to bude chválit. Někdy dochází k těžkým somatickým potížím, které ohrožují zdravotní vývoj dítěte. Byla u nás dobře vybudovaná tradice být do tří let doma. Tím, že dítě dám do školky ve dvou a půl letech, nerespektuji jeho individuální vývoj. Vzhledli jsme se v západním světě. Avšak tam je v těch centrech třeba pouze pět dětí. Myslím, že dětí se somatickými obtížemi přibývá. Doba je rychlá, my i ty děti jsou více vynervované, nestiháme zpracovávat informace. Bereme dítěti klidné vnímání světa. Dítě není zmenšenina dospělého.

### **Co si myslíte o rozdílu nástupu dítěte do MŠ ve třech a čtyřech letech. Vnímáte z pozice dětského psychologa nějaký rozdíl? Pozitiva x negativa pro vývoj dítěte?**

Do tří let bych dítě do školky nedávala. Některé děti ani ve třech letech. Jak řekl Komenský, že každý strom nese ovoce v jiné době. Předškolní dítě do školky ano. Dítě se naučí pracovat s konkurencí, prosadit si svoje místo, vnímat to, co je okolo něho a není adresně jenom k němu. Ty děti, které nechodí do školky, pak ve škole neumí reagovat na to, když se řekne „děti“, ale

reaguje pouze na své jméno. Starší předškolní děti obvykle společnost vyhledávají a je jim v tom dobře. Do tří let bych je rozhodně do instituce nedávala.

**Preferujete, aby tříleté dítě nastoupilo do instituce či zůstalo s rodiči (pokud to situace umožňuje)?**

Kolem tří let přichází období vzdoru – „já sám“, ale paní učitelka mu nemůže dovolit, aby „on sám“. Protože ona má na starost více dětí. Nedáváme prostor dítěti a spěcháme na ně. Dítě je zvyklé na něco jiného doma a v zařízení a musí se naučit přizpůsobit se. Na druhou stranu je ještě sobecké. Snažíme se ho nastrkat, aby vyšlapovalo. Učitelka se nemůže rozkrájet, musí děti pořád strkat do houfu. Jeden lékař řekl, že domovy důchodců jsou pomstou za jesle a kolektivní zařízení. Když děti dáme brzo do kolektivu, oni pak nemají problém nás odvrhnout do kolektivu. Na jednu stranu chceme, aby staří lidé prožili stáří v kruhu rodiny, ale na druhou stranu strkáme děti brzo do kolektivu. Nevidím v tom logiku. Mělo by to mít kontinuitu, kterou to kdysi mělo. Širší rodina je pro dítě také důležitá. Pokud se matka nestará o své dítě, nedodržuje sama pravidla a řád, tak je lepší, aby dítě bylo ve školce.

**Jaký je Váš názor na situaci, kdy se matka rozhodne zůstat s dítětem doma i po ukončení rodičovské dovolené a začne s ním navštěvovat různá zařízení např. mateřská centra, která umožňují navázat nové sociální vztahy s vrstevníky?**

Do tří let, někdy i do čtyř je dobré, aby dítě bylo v přítomnosti své matky. Tak jak už jsem řekla, pokud se nejedná o matku, která se o dítě nestará, je lepší, aby dítě bylo s maminkou. Není to nic neobvyklého. Návštěva různých zařízení pro matky s dítětem? Asi proč ne.

**Jaké indicie podle Vás poukazují na připravenost dítěte pro zařazení do kolektivu?**

Dítě, které nechce být ani u babičky přes noc a je jim přitom blízka. Nebo když jde dítě s maminkou na pískovišti a neumí ani napodobovat hru dětí, co bude ve školce dělat? Jsou to takové drobné indicie, které nám říkají, že to dítě není připravené. Je tam také důležitá sebeobsluha, dítě by mělo být bez plen. A hlavně, jak je sociálně zdatné, zda si umí říci i o pomoc cizímu člověku. Jsou děti, které jsou na své matce tak závislé, že když je i otec doma a dítě řekne, že se chce napít, maminka něco dělá a vodu podá tatínek, tak to dítě se vztekne a nechce to od něj. Ve školce si musí nechat posloužit od paní kuchařky nebo od paní učitelky. Tam maminka nebude. Rodiče by měli začít pracovat na autonomii svého dítěte, že přijme pomoc od někoho jiného. Dále dítě, které dlouho pláče a neunesse třeba u doktorky, aby na něj

sáhla. Když takové dítě přijde k nám do poradny a udělá scénu, že sám sem nepůjde, tak je to jasné. Jsou v tom dvě roviny. Kognitivní, co to dítě umí a pracovně sociální a ta je někdy víc důležitá než to, co dítě ví.

**Myslíte si, že je dobré, aby rodič ovlivňoval trávení volného času svého dítěte už od útlého věku?**

Doba je jiná, je proč se o děti bát. Dnes je samotné nepustíme před panelák. Maminka bude sama na sobě pracovat, aby děti upozorňovala na nebezpečí, které je. Aby s nimi mluvila a vysvětlovala jim. To si myslím, že jim učitelka nebude vše říkat. Učitelka má jiné starosti, to musí dělat rodič. V televizi je vše nereálné. Děti by se měly osamostatňovat u těch nejbližších, tím je ochráníme. Je tedy důležité, aby rodiče trávili čas se svými dětmi. Dítě se nejlíp naučí mluvit, když poslouchá neumělecký přednes. To znamená, když třeba čte tatínek, který nerad čte nahlas a čte jako třet'ák, ale přitom, když si čte sám pro sebe, tak si čte rychle. Nejde mu ta artikulace. Je to mnohem cennější pro rozvoj sluchového vnímání dítěte, než když kouká na pohádky v televizi.

## **Příloha C: Hlubkový polostrukturovaný rozhovor s Mgr. et Mgr. Hanou Šukovou**

### **Jistě jste zažila dobu jeslí, které jsou dnes spíše ojedinělé. Co o jeslích soudíte dnes?**

Sama jsem jesle zažila. Jsem dítě 70. let. Měla jsem malé i velké jesle, malou školku, velkou školku. Pamatuji si pečující sestřičku Hanišovou v jeslích, jak se jmenovala, co na sobě měla, co se mnou kreslila, že jsem ji přinesla pampelišku, když jsme se loučily. Pamatuji si Lucinku, která mě kousala a zástěrku Ivanky. Přežila jsem to a nezanechalo to na mě nic špatného, ale na vlastní mámu tyto vzpomínky nemám. Docela bych si je přála. Bylo to vtiš'ovací období, kdy je člověk citlivý na vztahy a já si odnesla z toho vzpomínky na sestřičku Hanišovou a mamku si nepamatuji. Až když jsem byla starší. Plakala jsem jen ze začátku, ale spíš jsem se sestřičky bála a lezla jsem pod stůl. Pamatuji si toho hodně, i když jsme tam byla už od jednoho roku.

### **Co si myslíte o rozdílu nástupu dítěte do MŠ ve třech a čtyřech letech. Vnímáte z pozice dětského psychologa nějaký rozdíl? Pozitiva x negativa pro vývoj dítěte?**

Co se týče miniškolek u nás pro děti v batolecím období, je potřeba zdůraznit rozdíl mezi individuálním řešením konkrétní situace s konkrétním dítětem a systémovým řešením za čím jít a co prosazovat pro všechny děti. Některé rodiny jsou v situaci, kdy je pro jejich batole toto jediné řešení v těžké situaci. Pak je tam pohled systémový a to víme, že psychika dětí do tří let je vyvážená v těsném sepětí s nejbližšími vztahovými osobami. Toto v té instituci nedostanou a myslím si, že to není vhodné, když není nezbytně nutné umisťovat děti do instituce do tří let. Možná je málo osvěty o tomto tématu. V dobách Matějčka, když ty programy v televizi byly dva a pan profesor si tam sedl a něco pěkného řekl, rodiče byli ochotní to slyšet. Nevím, zda jsou si rodiče toho vědomi, že dělají jinou věc ve dvou a půl letech dítěte než, když je dítě starší, že to může mít jiný dopad.

Negativum většiny miniškolek je, že skupina dětí je heterogenní a učitelka, která se stará o dvouleté dítě, není často schopná zařídit předškolnímu dítěti dostatečnou předškolní výchovu. Často je to spíš o hlídání dětí. Někdy se setkávám s předškoláky, kteří jsou dlouhodobě namíchaný s menšími dětmi. Vztahově jim to něco dá, ale předškolní znalosti musí mnohdy dohánět. Nejde obojí. Možná se mi dostávají děti, které to potřebují.

Mezi druhým a třetím rokem je přirozené, že je dítě u mámy hodně blízko, pak si prožije první vzdor a zkusí se oddálit a zkouší, co to udělá. Je to dle mého názoru systémově nevýhodné. Od

tří let je pěkné období, kdy se vztah s maminkou dynamizuje a zkouší být trochu dál, trochu blíž. Dítě má v té mámě rádo jistotu, že se může přibližovat a vzdalovat jak je mu příjemný. V umístění do předškolních zařízení se znemožní vzájemné vylad'ování.

Nástup mezi druhým a třetím rokem do předškolního zařízení se děje často a tam je to z mého hlediska nejproblematictější. Zatímco ve třech letech a později už hrají roli individuální faktory – jak je dítě zralé, zda je to chlapeček či holčička, jak je na tom zdravotně, možná i temperamentové dimenze. Děti zrají rychle, a je u nich znát každý měsíc.

Chodí mi sem (za mnou) rodiče s tříletými dětmi, protože nástup do mateřské školy nepostupuje podle jejich představ.

**Preferujete, aby tříleté dítě nastoupilo do instituce či zůstalo s rodiči (pokud to situace umožňuje)?**

Já osobně jsem preferovala pozdější nástup. Tři roky mi přišlo moc brzo, je to také na individuálním nastavení. Naše generace vyrůstala v jeslích a ve školkách, a proto je pro nás těžší nacházet mateřský vztah k vlastním malým dětem, protože ty modely se nepřenáší tak přirozeně jako v těch předchozích generacích. Děvčata od malička pomáhala s mladšími sourozenci.

Záleží jaká je vazba mezi matkou a dítětem a jak se po dobu prvních tří let vyvíjí. Na třech letech, pokud má dítě s matkou vybudovanou vzájemnou bezpečnou vazbu, začíná dítě objevovat nové prostředí, hračky, zážitky, začne oceňovat vztahy s širším okruhem osob. Dítěti je dobře mezi vrstevníky, v širší rodině, rádo někam chodí a oceňuje to. Potřebuje naplnit vnitřní potřebu iniciativy, nových podmětů. Školka podle mého není jediným správným způsobem, jak tyto potřeby naplnit, o tom přesvědčená nejsem. Dítěti se dají naplnit jeho potřeby i jiným způsobem – širším okruhem rodiny, návštěva různých mateřských center.

Kolem třetího roku se vztah s mámou zvnitřní, začíná být trvalý, stálý a bezpečný. Dítě si nepotřebuje ověřovat, zda je maminka na blízku. Tam je otevřený prostor dítě někomu svěřit. Promění se hra na kooperativní a dítě si dokáže vytežit ze vztahu s vrstevníky něco pro sebe. Pokud nedosáhne tento vývojový milník, není to dítěti k užítku.

**Jaký je Váš názor na situaci, kdy se matka rozhodne zůstat s dítětem doma i po ukončení rodičovské dovolené a začne s ním navštěvovat různá zařízení např. mateřská centra, která umožňují navázat nové sociální vztahy s vrstevníky?**

Mateřská centra mohou dítěti v tomto věku dobře naplnit jeho potřeby. V mateřské škole se děti učí dobře nastavovat pravidla, pevnější hranice a režim. Mateřské centrum zase nabídne větší pružnost a umožní dítěti se libovolně vzdalovat od matky a zase se vrátit, aby se ubezpečilo. Je to vhodné pro přechod, kdy dítě není zralé na školku, ale zároveň se už začíná socializovat.

**Jaké indicie podle Vás poukazují na připravenost dítěte pro zařazení do kolektivu?**

Z mého pohledu by měla být vazba s maminkou bezpečná, zvnitřněná. Měli by mít vyzkoušené, že krátké odloučení nebudí úzkost ani v jednom z nich. Dítě by mělo být i rádo, že se může vzdálit. Také by mělo být ve fázi kooperativní hry, kdy si nebude hrát pouze vedle ostatních, ale kdy s nimi naváže smysluplné vztahy a užije si ty podmínky a to, proč tam je. Určitě sem patří i samostatnost v sebeobsluze. Má to významné dopady, když dítě potřebuje paní učitelku např. na dojení. To blokuje, aby to fungovalo, jak má. Dítě si spíš pak učitelku připoutává k sobě a ta se o něj stará. To není zcela ten důvod, proč do té školky chodí. Nástup do mateřských škol ve dvou letech mi přijde hodně nešťastný. Dlouho známe informace, jak funguje dětská psychika a fungovalo to a teď se mění systém a není to moudré. Je to společenský posun, kdy to plošně prohlásili za žádoucí.

**Myslíte si, že je dobré, aby rodič ovlivňoval trávení volného času svého dítěte už od útlého věku?**

Naprostá většina rodičů toto dělá a dělá to intuitivně a samozřejmě. Svě děti ovlivňují vlastním příkladem, společnou hrou, vyprávěním, nabídkou podnětů. Spousta rodičů upřímně hledá hranice ve výchově. Se svými dětmi jsem byla doma do začátku školní docházky. Myslím, že to byl dobrý čas. Mezi 3 a 6 rokem jsou děti schopny dělat spousty věcí. Cokoliv jsme vymyslela, tak pro ně bylo skvělé a těšili se na to. Jsem ráda, že jsem o ten čas nepřišla.

## **Příloha D: Případová studie**

Základní údaje o dítěti:

Jméno:

Věk:

Pohlaví:

Bydliště:

Druh navštěvované mateřské školy

Počet dětí ve třídě:

Předchozí docházka:

Rodina

Matka

Otec

Sourozenci

Základní údaje o tělesném a zdravotním stavu dítěte

Chování – projevy temperamentu

Sociální vývoj

Komunikace

Sebepojetí

Schopnosti a dovednosti, zájmy

Hodnoty, ideály, úroveň morálního usuzování

Vztah k mateřské škole



## Příloha E: Dotazník pro rodiče

4. 3. 2017

### Vážení a milí rodiče,

jsem učitelkou Vašich dětí a současně studentkou 3. ročníku Pedagogické fakulty v Liberci. Dovoluji si obrátit se na Vás s prosbou o vyplnění dotazníku, který je součástí mé bakalářské práce. Výsledky dotazníku uplatníme při zlepšování péče o Vaše děti v naší MŠ.

Veškeré údaje, které uvedete, zůstanou zcela anonymní.

Děkuji Vám za spolupráci.

S pozdravem Barbora Kládiová, MŠ Světýlko

Jste:  Matka

Otec

Kolik dětí žije s Vámi ve společné domácnosti? \_\_\_\_\_

Věk dětí

1.
2.
3.
4.

Bydlíte celá rodina (rodiče a děti) v jedné domácnosti?

ANO

NE

### 1. V jakém věku nastoupilo Vaše dítě do MŠ?

Před 3. rokem

3 roky

4 roky

5 let

### 2. Jaký byl důvod nástupu Vašeho dítěte do MŠ (případně jiné instituce pro předškolní děti)?

Nástup rodiče do zaměstnání

Narození mladšího sourozence

Dítě samo toužilo po kontaktu s vrstevníky

Jiné (prosím, uveďte jaké).....

### 3. Svěřili jste již před nástupem do předškolního zařízení péči o Vaše dítě jiné osobě?

NE

ANO

- prarodiče

- placená chůva

- jiné (prosíme, uveďte jaké).....

4. **Navštěvovalo Vaše dítě před nástupem do MŠ jinou předškolní instituci, ve které trávilo nějaký čas bez rodičů (miniškolka, dětský klub...)?**

NE ANO

V případě, že ANO - v jakém časovém rozsahu?.....

V případě, že ANO - v kolika letech?.....

5. **Jak probíhala adaptace Vašeho dítěte po nástupu do MŠ?**

Vše probíhalo bez problémů.

Zpočátku dítě do školky nechtělo (doplňte – např. pláč, úzkost .....)

Zvyklo si po několika (vyberte):  dnech  týdních  měsících

Zpočátku se dítě do školky těšilo.

Počáteční těšení se po několika (vyberte):  dnech  týdních  měsících vytratilo.

Někdy nastala i (uvedte) ..... (úzkost, pláč aj.)

Jiné okolnosti (prosím, uveďte jaké).....

.....

6. **Myslíte si, že Vaše dítě bylo ve svém věku připravené na nástup do instituce v níže uvedených oblastech?** (Vyberte, prosím, jednu z možností ano/ne a popište...)

**Sebeobsluha** - oblékání, obouvání

ANO NE .....

**Osobní hygiena** včetně schopnosti sebeobsluhy na toaletě.

ANO NE .....

**Odloučení od rodičů** na podstatnou část dne.

ANO NE .....

**Pobyt ve skupině vrstevníků** po podstatnou část dne.

ANO NE .....

**Komunikace s dospělými** mimo příbuzné (učitelkami, personálem MŠ...).

ANO NE .....

7. **Co (po zkušenosti s adaptací Vašeho dítěte) soudíte o věku jeho nástupu do MŠ?**

Byl přiměřený.

Mohlo nastoupit už dříve.

Mělo až později. Uveďte obtíže, které se objevily po nástupu.....

.....

Děkuji za Váš čas a ochotu ke spolupráci. B. Kladivová